

ლიანა ვაჟაყვაძე

კორექტორი **მარიამ მესხი**

მხატვრები: **რუსუდან ფატვიასვილი, ეკა გორდუნიანი, ქეთევან ამბარდნიშვილი**

დიზაინერ-დამკაბადონებელი **რაფაელ გოგიტიძე**

სტამბა **ფავორიტი**

მისამართი: ქ. თბილისი, ჩუბინაშვილის ქ. 50

ISBN-978-9941-8-1057-2

დიანა ვაშაყმაძე

ლექსები

თბილისი 2019 წ.

„ჩისტვის მოვლი...“

ზურაბ კეკელიძე

ქვეყნის საუკუნის 60-ან წლებში საბჭოთა პრესა-ში ამტყდარი დავა ლირიკოსებსა და ფიზიკოსებს შორის (ვინ უფრო საჭიროა!), როგორც მანსთეს, ნახევრად სერიოზულ, ნახევრად მსუბუქ, სახალისო ტონებში იყო წარმართული. ცილობა რუსი პოეტის ბორის სლუცკის სტრიქონმა – *Что-то физики в почете, Что-то лирики в загоне* – აღძრა. საბჭოთა, თავისი აზრით პრაგმატულ ეპოქაში ბუნებრივი იყო ერთგვარად გულისტკივილით წარმოთქმული ეს სიტყვები. ატომურ ხანაში ვართ და რა დროის ლირიკააო? ეს სიტყვა „ლირიკა“ ამ დაპირისპირებაში არა მხოლოდ პოეტურ შემოქმედებას, არამედ, ზოგადად, ალბათ ხელოვნებასაც და, შესაძლოა, ადამიანის შემოქმედების მთელს ჰუმანიტარულ სფეროს გულისხმობდა. ზედაპირზე ამკარაა ფუნდამენტური განსხვავება, თითქოს უფსკრული კაცობრიული მოღვაწეობის ამ ორ სფეროს შორის. მაგრამ თუ ჩავუღრმავდებით მოვლენის აზრს, მიუხედავად მათი ასპარეზების, მიდგომების თუ მიზნებისა და ამოცანების განსხვავებულობისა, ადამიანის პიროვნების იდუმალებრივ ფუნდამენტში, როგორცდაც ის შეიქმნა, ისინი უმტკივნეულოდ თანააზნებობენ, ოღონდ ყველა ეპოქაში ვერ ვადასტურებთ ამ ერთიანობის ერთ პიროვნებაში რეალიზაციას. ამ მხრივ, ნიშანდობლივია რენესანსის ეპოქა, როცა ადამიანის გენია თავის თავში ითავსებდა ამ ორი სფეროს ხედვებს და უნარებს. შესაძლოა, ეს იმ ხანის ერთგვარი რეციდივი თუ ვამთახილი იყო, როდესაც ერთმანეთისგან არათუ ხელოვნების დარგები, არამედ თავად ხელოვნება მეტნიერების ჩანასახოვანი მდგომარეობის-

გან ჯერ კიდევ არ იყო დიფერენცირებული. რენესანსის ეპოქაზე, როგორც განუმეორებელ ფენომენზე, რომ არ ვილაპარაკოთ, ჩვენს თანამედროვეობაში, ჩვენში, ჩვენ თვალწინ გაიარა ხანმოკლე ცხოვრება ადამიანისა, რომლის პიროვნება რენესანსული მრავალმხრივობით, სიფართოვით, სიღრმით ხასიათდება.

ფიზიკოსი ანზორ გველესიანი თავისი უმცროსი კოლეგის, დიანა ვამაყმაძე-ვერთნუნეს (1966-2011) შემოქმედებით ასპარეზს ამგვარად წარმოგვიდგენს რუსულ ენაზე დაწერილ სტატიაში, რომელსაც იგი თბილისის უნივერსიტეტის 100 წლისთავს უძღვნის. იგი ახასიათებს მას, როგორც „ადამიანური სულის ექსტრატორდინალურ მოვლენას“, როცა ერთ პიროვნებაში გაერთიანებულია მათემატიკის, ფიზიკის, მუსიკის, ვოკალის, პოეზიის, ლინგვისტიკის, ფილოსოფიის ფენომენები... აი, დიანა ვამაყმაძე-ვერთნუნეს შემოქმედებითი პორტრეტი: ფიზიკოს-თეორეტიკოსი, ფულბრაიტის პრემიის ლაურეატი, თბილისისა და მანჰეტენის (ნიუ-იორკი) კონსერვატორიების კურსდამთავრებული, სათაერთ ვოკალისტი, ამერიკისა და ევროპის, მათ შორის მილანის ლასკალას, სათაერთ სცენებზე მომღერალი, პოეტი... ვფიქრობ, მან თავისი მოვლენით გააუქმა ზემოთხსენებული კამათის საფუძველი – არათუ ის უნიადავო კითხვა, რომელი უფრო საჭიროა: ზუსტი მეცნიერება თუ პოეზია, – არამედ მათ შორის გადაუღებელი უფსკრული. მისი მოვლენა საუკეთესო დადასტურებაა იმ თეზისისა, რომ ადამიანური შემოქმედების ეს ორი ნაკადი ერთ მეტაფიზიკურ წყაროში ჰპოვებს დასაბამს. ეს წყარო არის რეალობის პირველადი, ერთი მთლიანი შრე, რომელსაც რუსი მოაზროვნე

სემიონ ფრანკი მეტალოგიურ ერთიანობას უწოდებს. ცალკეული საგნებისა თუ მოვლენების საწყისი და საფუძველი არა თითოეულ მათშია მოსაზნებელი, არამედ ერთ მთლიანში, რომელსაც ლოგიკურ კანონებზე აგებული ჩვენი გონება ვერ სწვდება. ლოგიკური ხედვით, უფსკრულის ერთ ნაპირზე არის მეცნიერება – სამყაროს ჭეშმარიტების ძიების წყურვილი, მეორეზე – ასეთივე წყურვილი პირთვინული განცდების, გარესამყაროსთან დამოკიდებულების გამონახვისა, მოკლედ, ეკისტენციალური მომენტით, რომელიც მეცნიერულ კვლევას შეიძლება არ ახლდეს, პირიქით, მის თბიქტურობას აბრკოლებდეს კიდევ. თითქოს ხილული უფსკრული ძეგს მათ შორის, მაგრამ ხსენებულ ფარულ შრეში ისინი ჰარმონიულ მთლიანობაში არიან. ეს არის ერთიანი, განუყოფელი შემოქმედება, რომელიც სამყაროს თბი ფუნდამენტური კუთხით, ჭეშმარიტებისა და მოშენიერების კუთხით, განიხილავს. რა არის ის ჭეშმარიტება, თუ ის მოშენიერებით არ არის შემოსილი და მოშენიერება – თუ მასში ჭეშმარიტება არ იბოვება, უფრო მეტიც, თუ ადამიანის ფაქტორი იქნა გამორიცხული? მეცნიერება შეიცნობს საგნობრივი სამყაროს ჭეშმარიტ სახეს, ხელთვნება ჭვრეტს ამ სახეს ესთეტიკური კუთხით. მეცნიერული გონი მეცნიერების თეორიის ჭეშმარიტების გადაწყვეტ კრიტიკიუმად მოშენიერებას მიიჩნევს. რაკი თავად კოსმოსი, როგორც ამ სიწყვის ბერძნული შინაარსი მოწმობს, სრულყოფილი მოშენიერების ნიშნით აღბეჭდილი ქმნილებაა.

თითქოს შორიდან დაგვიწყეთ არსებითი საუბარი დიანა ვაშაყმაძე-ვერთნებს შემოქმედ პირთვნებაზე, რომელიც მინიატურაში წარმოგვიდგენს, ვიმ-

ეობრებთ, ზენესანსული ეპოქის სულს, რომელიც შემოქმედებითი მრავალფეროვნების სიუნვეთ ხასიათდებოდა. ამ ეპოქას ვიღებთ როგორც პარადიგმას, რომელიც მომდევნო ეპოქებშიც სპორადულად იჩენს თავს და თანამედროვეთა აზრით უსაფუძვლო განცვიფრებას იწვევს. დიანა ვამაცმაძე-ვერონეზეს შინი დანატოვანიც კი საკმაოდ მჭევრმეტყველურად ცნადჰყოფს, რომ მისთვის სამყაროს აგებულების ჭვრეტა, ზუსტი მათემატიკური მოდელის აღმოჩენა ისეთივე შემოქმედება იყო, როგორც მუსიკალური და სიტყვიერი შემოქმედება. შეიძლება ვცდებოდე, მაგრამ ვფიქრობ, მწამს, რომ ფიზიკური კანონები თუ მათი მათემატიკური გამოხატულებანი, უფრო კონკრეტულად, უსწელო ნაწილაკები, რომელთა შესწავლას მან მიუძღვნა თავისი ხამოკლე ცნოვრება, მის სულში უთუოდ მუსიკალურ ჟერადობას იძენდნენ. მას თავისი უნიკალური ხმა ესმოდა, როგორც სერაფიმ-ქერუბიმთა ხმის ანარეკლი. „ქარების ჰარმონიები“, სამყარო, როგორც „საწუთოს თრეესტრი“, გუგუნებს ფიზიკოსის ყურებში ან ხმიანობს, „ვით მოწყვეტილი ვანსკვლავების გლისანდო...“ გასაგები მიზეზით, ფიზიკა-მათემატიკურ და მუსიკალურ მომენტთა ამ სინთეზზე, რომელსაც ვგრძნობთ მხოლოდ, არ შეგვიძლია რაციონალური საუბარი, და, შესაძლოა, სასურველიც არ არის. მისი შემოქმედების ვერც ზუსტ და ვერც მუსიკალურ სფეროს შევხებით აზრებითად. მათ თავიანთი შემფასებლები და დამფასებლები ჰყავს. სამწუხარო მხოლოდ ის არის, რომ მის აზრით თრდინალურ წარმატებებს ვოკალურ ხელოვნებაში საქართველოში მსმენელი არ ჰყოლია და აზრც გამოხმაურება ჰქონია. მისი ცნოვრება ისე წარიმართა, რომ მას, რო-

მელსაც უძღვრია ლა სკალას სცენაზე, ან მისცემია შემთხვევა, თბილისის სათავეთ სცენაზე ეძღვრა. მისი მასწავლებლები ლაპარაკობენ მისი ხმის ანათრდინალურ მონაცემებზე, როგორც ფენომენზე, რომელიც არც ერთ კატეგორიაში არ თავსდება. და ეს აბნევდა პროფესიონალებს. „კონტრალტო! დიანა ჩვენი კონტრალტო!“ ამ შეძახილით შეაფასა მისი უნიკალური ხმა მისმა პედაგოგმა მესტრო ნოდარ ანდლულაძემ. პროფესიონალები ლაპარაკობდნენ არა მხოლოდ მის უაღრესად ღრმა და სრულ ხმაზე, არამედ მასზე როგორც არტისტზე, უფრო სწორად, მის პიროვნულ ქარიზმატულობაზე, რომელსაც შეეძლო დაზღვის „აყვანა“. როგორც მისგან დატოვებული ფურცლებიდან ჩანს, მისთვის მნიშვნელობა ჰქონდა შესასრულებელი არიის არა მხოლოდ მუსიკალურ მხარეს, არამედ მის შინაარსსაც. მას ნამდვირი აქვს (არსებობს ჩანაწერი) საფოს არია („ო, ჩემო უკვდავო ლირავ...“) შარლ გუნთს თაქრიდან „საფო“ (რომელიც, მიუხედავად თაქრის წარუმატებლობისა, ქალ მომღერალთა რეპერტუარში დამკვიდრდა, როგორც საჯილდაო ქვა). თავისი ხელით აქვს ვადმოწერილი საფოს განთქმული ლექსის თრივინალი აფროდიტეს მიმართ („პოკილოთონ ათანატ აფროდიტა...“) გვერდზე მიწერილი თარგმანითა (ნანატონიას ვერსიით) და თავისი აღნიშვნებითურთ, რომელთა მიზანი სამუდამოდ გაუგებარი რჩება. თუმცა ეს ის ლექსი არ არის, რომელიც საფოს პარტიას შეადგენს, მაგრამ მას საფოს პიროვნებაში ღრმად ჩაწვდომის მიზნით სურდა მისი მშობლიური ენის ჟღერადობის განცდა. საფოსა და იზოლდას (განთქმული Liebestod „ტრისტან და იზოლდას“) ნაღვლიანი არიები თითქმის წინააღმდეგობაში მოდის

მოწოდებით აზრეულ დარგში წარმატებული ავტორის ლექსების სეგდიან, ალავ ტრავიკულ, თუმცა ჩუმი სინარულის ნაწილაკებით აფერადებულ კილსთან.

სწორედ მის პოეზიაზე გვსურს თრიოდე სიტყვის თქმა. სულ ჩვიდმეტი ქართული და ერთი რუსული ლექსი დარჩა მას ხელნაწერებად, აზრ უცდია მათი გამთქვეყნება. იწერებოდა, როგორც ჩანს, ათი წლის განმავლობაში, თთმტციან წლებში (1980-1992). ეს მისი საქართველოში ცხოვრების წლებია და ის ხანაა, როცა იღვიძებდა მასში პოეზიის მუზა, იბადებოდა ფიზიკისი – სამყაროს მათემატიკური მოდელის მჭვრეტელი, და მომღერალი, „სფერთა მუსიკის“ ყურადმღებელი, სამყაროს აღმქმელი *sub specie musicae*. ქართულ პოეზიაში გაცნობიერებულ ადამიანს მისი ლექსები, შესაძლოა, „ნედლად“ მოეჩვენოს, მასში ვერ დანახანს ის ტექნიკური გამართულობა, რომელსაც ქართულმა ლექსმა მიაღწია ამ უკანასკნელი საუკუნის განმავლობაში (ათვლის წერტილად თუ 1919 წელს გამტცემულ „აზრისტულ ყვავილებს“ მივიჩნევთ). ტექნიკა? რა მოსატანია მის პოეზიაში ეს მომენტი, რომ მას ნაკლად ჩაეთვალოს? მისი სულიდან სპონტანურად დაბადებული ეს ლექსები ხომ ქართული ლექსის განვითარებისთვის ან მისი ისტორიისთვის აზ იწერებოდა? ერთია ლექსის ტექნიკა და სხვაა პოეზიის სული. პოეზია, რომელიც გულწრფელობით გამონატავს ადამიანის განცდებს, პიროვნულ სიღრმეებს, ხილვებს, შესაძლოა, სრულიადაც აზ საჭიროებდეს სრულყოფილ ვერსიფიკაციას (ამის ნათელი მაგალითი ნიკო სამადამვილის პოეზიაა). ასე გასინჯეთ, შესაძლოა, პირიქითაც იყოს: სათქმელი ფარავდეს გარეგან დარბიულ სამოსელს და, მეტიც,

სწორედ ვერსიფიკაციური უწესრიგობა იყოს ადევ-
ვატური გამონახვის საშუალება. დიანა ვამაცყმაძეს
არც უფიქრია პოეტის პრეტენზიულ კანიერაზე, რომ
ლექსის გარეგნულ მხარეზე ეზრუნა. როგორც შეიქმ-
ნა იგი, როგორც აღმოითქვა, ისევე დარჩა ხელუხ-
ლებლად, ნედლად, და სწორედ ეს არის მათი სიწრ-
ფელის, უშუალობის ნიშანი, რომელიც თავის მხრივ
იდუმალ მომნიბლათბას ანიჭებს ლექსს. ეს მოუ-
წესრიგებელი („დაუმუშავებელი“) სტრიქონები და
რითმები, მარტვალთა დაუტყველობა სტრიქონებში,
რაც თანამედროვე მკაცრი აზრით ლექსწყობის დაბ-
ღვევად მიიჩნევა, არათუ ნაკლად, არამედ ავტო-
რის აფთრიაქებულის, მძიმე წინათვრძნობებით და
მოლოდინებით სავსე განცდების, დარღვეული სინამ-
დვილის შესატყვისად აღიქმება. ფორმა და შინაარს-
ი ერთმანეთს პასუხობს. შინაგანი სწორედ ამგვარად
პოულობს გარეგნულ გამონახულებას. ეს სხვა რიგის
ესთეტიკაა, რომელიც არ სცნობს ვერსიფიკაციის
კანონებს. მას თავისი კანონები აქვს. მას თავისი ბილი-
კი აქვს, შესაძლოა, ბოლომდე გაუკვალავი ბილიკი.
ეს არ არის იმ რიგის ლექსები, რომ კულტურის ნაყო-
ფად მივიჩნით, როგორც წვლილი ლიტერატურულ
შემოქმედებაში. გავხედავთ და ვიტყვი, რომ ამ
სახის პოეზია კულტურაზე მაღლა დგას, ეს ლექსები
ეული სულის თვითაღსარების, პირთვების ეკსის-
ტენციის გამოსხივების დოკუმენტია. მათი საკვან-
ძთ სიტყვა-ცნებები, როგორც არის: „მარტობა“,
„ჩუმი სევდა“, „ტანჯული მდუმარება“, „მწარე დუმი-
ლი“, „ნისლიანი მწუხრი“, „მგლოვიანება“, „ფერი
უღონთ და უიმედო“, „შავი ვარდები“, „შავი სულები“,
„სიკვდილი“, „მოწყვეტილი ვარსკვლავები“, „მომაკ-
ვდავი მზენი“ – ესენი დასაბამიერი შინაარსისგან და-

ცლილი, ხშირი ხმალებისგან გაცვეთილი (როგორც ჩვეულებრივ მოსდით სიტყვებს) ან აბსტრაქციად ქცეული სიტყვები არ არის. ამ სიტყვებით მოთქვლი ლექსები არც მათი ავტორის ცნობებისეული გამოცდილების, არც ნაკითხობის შედეგია. ისინი, გამოცდილების გარეშე, მისი პიროვნების სიღრმისა და ამოდის, შეიძლება ითქვას, ცდამდე არსებულ ცოდნასავეთ აპროტროლია. ესოდენ ნაზი, მყიდვე სიცოცხლეში მოქცეული სულის მუზა აჩწივია, მისი იმედი, რომელიც მას პირქუშ ხილვებს უგერიებს.

*მე მარტობა დამსამარებს
და დამიტირებს სირხუმის წირვას,
თოდენ ერთხელაც შევ სულთა სვავებს
გადაუფრინოს ჩემმა აჩწივმა.*

ამბობს ის ერთ ლექსში, რომლის დასაწყისი სტრიქონები - „რისთვის მოვედი ამ ქვეყანაზე“ - ამხელს მის გაუსაძლის, არა ყოფით, სიღრმისეულ, მეტაფიზიკურ მარტობას. შემოფოთება, შიში, რაც მსჭვალავს მის ლექსებს, ყოფითი მიზეზებით არ აიხსნება. შიშის მიზეზი თავად არსებობამია, როგორც საუკუნოდ აუნსნელ „ფაქტში“. ეკსისტენციალური შიშით არის გასენილი მისი არსება. მან ლექსებით თავისი შინაგანი სამყარო გამოამხეურა, თუმცა მას არ ჰქონია სურვილი სხვისთვის გაეზიარებინა იგი. ლექსები, როგორც შინაგანის სიტყვიერი გამოხატულებანი, მხოლოდ ერთ მიზანს ემსახურებოდნენ: თავად მისთვის „ხილული“ გამხდარიყთ მისი სულის სიღრმეში წარმოშობილი განცდები, მღელვარებანი, უცნაური, გამოუცნობი ხილვები, რომელთა გადმოსაცემად ადამიანური სიტყვები ალბათ არ კმარადა. და მაშინ „ენა ირჩევს ტანჯულ მღუმარებას“. და არავინ ახლო-

ბელთავან, თავდადაც კი არ არის დაფარული საიდუმ-
 ლოს მთნიაზე, როგორც მორის მეტეორლინკი ამბობს
 ერთვან, რომ ადამიანი ხშირად ან, როგორც წესი, თა-
 ვისი სულისგან შორს ცნობრობს. ამიტომ იგი მისდევს
 „ანტიტული ყვავილების“ ავტორის გზას ირაციონა-
 ლური ნისლით შებურვილ სიტყვათა თუ მეტაფო-
 რათა შემოქმედებაში. ის, რაც მისთვის დაფარულია,
 შეფარვის გითვე აღიწერება მის ლექსებში. ამ გზას,
 სხვათა შორის, მოწმობს რემინისცენციები ვალ-
 აკტიონის პოეზიდან. ის იშველიებს მის ლექსიკას
 და მეტაფორიკას, როგორც არის „მგლოვიანება“,
 „სერაფიმთა ხმები“, „ღამეთა ბროლები“ (ვალაკტიონ-
 ის „დღეების თეთრი ბროლების“ საპინისპინოდ),
 „ნატურის ხომალდები“ (მდრ. „ოცნებათა ლურჯი
 იალქნები“), „მომაკვდავი მზენი“, „ზამბახები“, „თ-
 ნიდეები“, „გრაალი“, ქარისა და მთვარის ხშირი სხენ-
 ება, უჩვეულო შესიტყვებები: „იღუმალების უტყვი
 მანდილი“, „კვლავ მთვარის შუქთა მწუნარე ხიდები“,
 „ყვავილთ უგონო ფერთმწუნარება“, „და სული მოწყ-
 და, როგორც ვარსკვლავი“ და სხვანი მისთანანი, რთ-
 მელთა ანსებობას მის ლექსებში ვერ მივანწერთ ჩვეუ-
 ლებრივ ლიტერატურულ გავლენას. მას არავისთვის
 მიუბაძავს, არავის გავლენაში მოქცეულა, თუმცა,
 როგორც შინაურთა და ანლობელთა გადმოცე-
 მით ვიცით, დიანას ნაკითხობა აღრეული ასაკიდანვე
 გასაოცარი იყო. მისი პოეზია, რომელსაც განშლა და
 გაღმავება არ ეწერა, როგორც უკვე ითქვა, უფრო
 სულიერ-კულტურული ფაქტია, ვიდრე კულ-
 ტურულ-ლიტერატურული. ის ტანჯული მანტო-
 სულის თვითაღსარებითი დოკუმენტია... მისი ლე-
 ქსები მძიმე, მაგრამ გამჭვირვალე წინათგმობით
 არის დატვირთული. იგი თავს არყოფნიდან, უფრო

სწორად, სხვა ნაპირიდან, „სხვა მზიდან“ ჭვრეტდა („მე, ვინც ვიყავი სუსტი ღვთაებრივ – ღმერთების ნავსით დანაწყველები“). დამაფიქრებელია, როგორ თავსდებოდა მის ლექსებში გამწვანებული სულიერი ტანჯულობა და მარტოსულობა (იხ. ლექსი „რისთვის მთვედი ამ ქვეყანაზე“) ფიზიკოსის და ხელოვანის ანატოლინალურ წარმატებებთან და, რაც უფრო მნიშვნელოვანია, მის პირთვლად, არაჩვეულებრივ ადამიანურ ხიბლთან, რომელიც სიკეთეს, კეთილგანწყობას და სიყვარულს ჰფენდა თავის ირგვლივ და, თავის მხრივაც, სიყვარულით იყო გარემოტყული. და მაინც, მის ყველაზე სევდიან სტრიქონებსაც კი სიყვარულის ფაქიზი, ზერეულე თვალისთვის ძნელად შესამჩნევი სამოსელი მოსაგეს. შემთხვევითი არ არის ერთ მის ლექსში („და იწვა – ანგელთი...“) პელეასისა და მელისანდის „განწირულ ტრფობის“ ხსენება: მის ნაკითხობაში უკანასკნელი ადვილი არ უნდა სჭერთდა მორის მეტერლინკის პიესებს და, განსაკუთრებით, „განძს თვინიერთა“, სადაც ის „გაფრთხილებულთა“ (Les avertis)¹ ანუ თავიანთი ბედისწერის წინასწარმცოდნეთა შორის თავის თავსაც ამთიუნობდა. ამ ჩვენს მცირე ესკიზს დავასრულებთ ამონაწერით ბელგიელი მეტაფიზიკოსი პოეტის დასახელებული თხზულებიდან.

„მათ იცნობს ადამიანთა უმბავლესობა და თითქმის ყველა დედას უნახავს ისინი. მათი არსებობა ისევე გარდაუვალია, როგორც ყოველგვარი ტკივილის [...]. ისინი უცნაურნი არიან. ისინი თითქოს უფრო ანლთს არიან სიცოცხლის სუნთქვასთან, ვიდრე სხვა ბავშვე-

1 თხზულების თავში სათაურით Les avertis ლაპარაკია მათ შესახებ, ვინც ადრეულ ასაკიდან იღუპალ უწყიან თავიანთი უღრთო აღსასრული.

ბი, თუმცა წაზმოდგენაც არა აქვთ ამჟამად. ამ დროს კი მათი მიზნებიდან ისეთი ღრმა სიღრმადე გამოსჭვდევს, რომ უთუოდ ყველაფერი იცინის და აზარტით სავსეა გაუმხელიათ საკუთარი თავისთვის თავისი საიდუმლო. მათი დაძმები ჯერ კიდევ ხელისცეცებით დაბორთვებულნი დაბადებასა და ცხოვრებას შორის, ისინი უკვე ფეხზე დგანან შემართული ხელებითა და სულებით. ჭკვიანურად და გულმოდგინებით, ისინი აჩქარებით ემზადებიან ცხოვრებისთვის და ეს აჩქარება არის ნიშანი, რომლისთვის თვალის გასწორებაც დედებს – თავისდაუნებურად მოკრძალებულ მესაიდუმლოეთ ყოველივე იმისა, რაც არ ითქმება – ვერც კი გაუბედავთ. ხშირად ჩვენ დრო არ გვყოფნის მათ შესამჩნევად: ისინი ხომ უსიტყვოდ მიდიან და სამუდამოდ უცნობნი რჩებიან. ზოგნი თუნდაც შეყოვნდებიან, დიმილიანი ყურადღებით გვატყეპდებიან, სადაცაა უნდა გამოტყდნენ კიდევ, რომ ყველაფერი გაიგეს... შემდეგ კი, თვითღვე წლის სიანლოვეში, სწრაფად და ფეხაკრეფით გვმოტრდებიან, თითქოს აღმოაჩინეს, რომ საბინადროს ამოტრევაში შეცდნენ და უცნობთა შორის აპირებდნენ ცხოვრებას. თვითონ თითქმის არაფერს ამბობენ და იმწუთასვე ღრუბელში ეხვევიან, როგორც კი თავს დაჭრილად გრძობენ ან როცა მავანი შეხებას დაუბიძგებს. რამდენიმე დღის წინ თითქოს ჩვენ შორის იყვნენ, ამ სავსე კი ისე შორს წასულან, ვეღარც კი ვცნობთ და ვერცხვას ვეკითხებით. ისინი იქ არიან, თითქმის ყოფიერების მეორე ნაპირზე და იგრძობა, რომ ჩამოდგა ჟამი რაღაც ისეთისა, რაც მეგობრობაზე, სიბრალულზე თუ სიყვარულზე უფრო მნიშვნელოვანია, უფრო ადამიანური, უფრო ნამდვილი და უფრო ღრმაა [...], რასაც ვერ ხედავენ, რაც არასოდეს გამოუთქვამთ და

დიანა _____
ვაშაყმაძე

ვერც ვერასოდეს გამოთქვამენ, რადგანაც აგერ, რამდენი სიცოცხლე ქრება ხმის ამოუღებლად!...“ („განძი თვინიერთა“, ღათო აკრიანის თარგმანი).

ადამიანური სულის ღვთაებრივი
გამოვლინება

თარგმანი რუსულიდან შეასრულა მწიგნობარმა დათო აკრიანმა.

მთბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაფუძნების ასი წლისთავთან დაძმობით, წინამდებარე წერილი ეძღვნება დიანა ვამაცყმაძე-ვერთნებს ხსოვნას (1966-2011), თსუ-ს ფიზიკოს-თეორეტიკოსს, ვოკალისტს, თბილისისა და ნიუ-იორკის მანჰეტენის კონსერვატორიების კურსდამთავრებულს, ფულბრაიტის პრემიის ლაურეატს, რომელიც გამოდიოდა ამერიკისა და ევროპის თეატრებში, მათ შორის - მილანის საოპერო თეატრ ლა სკალაში, - ეძღვნება როგორც არაჩვეულებრივ მოვლენას ადამიანის მხატვრული შემოქმედების სფეროში, მოვლენას, რომელმაც ერთ ადამიანში მოუყარა თავი მათემატიკის, ფიზიკის, მუსიკის, ვოკალის, პოეზიის, ლინგვისტიკის, ფილოსოფიის ფენომენებს... ეს გამორჩეული მრავალმხრივობა, მე ვიტყობდი - მოცარტული უნივერსალობა, როგორც სიმულტანური, უმაღლესი ტიპის აზროვნების გამოვლინება, იმაგდროულად კი უჩვეულო, იშვიათი, მშობელთა თქმით, დაუთკებელი ენერჯია და თანაღმობა ყველაფერში, დაბადებიდანვე ნიშნული იყო დიანასთვის. განათლების მაღლიან ნიადაგზე, რომელიც ბავშვს მისმა მშობლებმა - პროფესიონალმა მეცნიერებმა - მისცეს, სათუთად აღმოცენდა და ამოიზარდა გოგონა-გუნდერკინდის ტალანტი. ქართული და ბერძნული ფენომენების ფესვები მის არსებაში ღრმა და ძალუმი აღმოჩნდა. დიანამ იმთავითვე გააჯნობებდა თავისი უნარ-შესაძლებლობების პოტენციალი და მასშტაბები. ვინ ამოძრავებდა თავის სამყარო-

ში დიანას? ლუის ქერთლი, ედგარ პო, გეომეტრი, ფინიკოსი, ფილოსოფოსი, პოეტი, კომპოზიტორი, მნატყვარი... იგი მუდმივად დანთქმული იყო სომხამბულურ ძიებაში და აზრის მუშაობაში, განწონილში მისი მუქი იისფერი თვალების მზერით (ასე რომ ჩამებეჭდა ვაკის პარკში, სადაც დიანას შემთხვევით შეგვვდი, მოსეირნეს ბერძნული წარმოშობის დედასთან და უმცროს დასთან - ნათელთვალება ეკასთან ერთად, მოგვიანებით ბრწყინვალე გზა რომ გაიარა თსუ-ს სტუდენტობიდან მსოფლიო ბანკის წამყვან თანამშრომელ-ეკონომისტობამდე ვაშინგტონში). საგულისხმოა, რომ სწორედ ლურჯი სინათლე დომინირებს მის ლექსებში, რომლიდანაც იღვრება მშობლიური იმერეთისა და არანაკლებ მშობლიური საბერძნეთის მუსიკა. ამოცანების ამოხსნის მოთხოვნობა დიანას ბავშვობიდანვე ჰქონდა. ათწილები და მშობლებს და მასწავლებლებს იმით, რომ დაბეჯითებით მოითხოვდა, მიეცათ მისთვის რთული საკითხები და ამოცანები, რომლებსაც მისი გონება ყოვლადობრივად აღემატებოდა, განსაცვიფრებლად მარტივად ხსნიდა. იოლად „აკნატუნებდა“ მათ თავის ადრეულ ბავშვურ „პრაქტიკაში“ და ამით ახორციელებდა, რასაც ასაკის ზრდასთან ერთად ეწოდება Insight - შემთქმელებითი საწყისების ფენომენალური გაფრენა, ექსტრაორდინარული გონებისა და სულის უმაღლესი გამოვლინება. შედარებისთვის, აქ უადგილო ან იქნება ვახსენოთ გაუსის თეორემა - ალგორითმი: ჩაინაზოს წრეში ფარგლისა და სახაზავის საშუალებით აწესიერი მრავალკუთხედი გვერდების რაოდენობით, რომელიც უდრის ფერმას მარტივი რიცხვს $2^{2^N} + 1$, და შევადართო იგი დიანა ვამაყმაძის თეორემას. ამ უკანასკნელის მიხედვით, ფურცელზე

ფარვლით მოვნიშნოთ ტკალი, დაიყოს იგი ნებისმიერი N რაოდენობის თანაბარ ნაკვეთად, შემდეგ სექტორი შეიკრას კონუსად. შედეგად, ნებისმიერი მონაკვეთი ცენტრიდან ტკალამდე გადაიქცევა კონუსის მსახველად, თვით ტკალი კი - მისი ფუძის საძიებელ საზღვრად, ზუსტად N რაოდენობის თანაბარ ნაწილებად დაყოფილ წრედ (!). იმდენად მარტივი და ნათელი მეთოდია, რომ ის დაუყოვნებლივ განანორციელებს კომპიუტერზე თბილისის ანდრია პირველმოციქულის სახელობის უნივერსიტეტის პროგრამისტებმა. ამ ამოცანას ათასწლეულების მანძილზე ამოდ ქვიდებოდნენ მეცნიერები. როცა ამოცანა გადაჭრილია, იგი ტრივიალური ჩანს.

მოკლედ მოვიყვანოთ დიანა ვამაყაძის მიერ მეცნიერულ ასპარეზზე მიღწეული შედეგები, ფორმულირებული უწინარესად სპეციალისტებისთვის. პირველი - 30 გვერდიანი წერილი, რომელიც მიუძღვნა ამ თემატიკას, როგორც გადმოცემა, უფრო ზუსტად კი - შექმნა ელემენტარული ნაწილაკების მათემატიკური თეორიისა, გამოქვეყნდა 1992 წელს და მამინვე მიიღო უცნოელ მეცნიერთა მაღალი შეფასება (1994 წ. Mathematical Review-ში რუმინელი მეცნიერის გეორგ ზეტის რეცენზიაში; 1996წ. იაპონელი მეცნიერის აკიოკა ვაუჩის წიგნში). შემდგომში, თუმცა დიანა მონაწილეობდა მრავალ კონფერენციაში, საბჭოთა და, მათ შორის, ქართველი მეცნიერების მხრიდან ანაფითარი რეაქცია არ ყოფილა მის ნაშრომზე. რაც შეეხება საკმაოდ მაღალი რანგის ქართველ მეცნიერებს, რომლებიც დაკავშირებული იყვნენ დუბნისა და ცერნის ბირთვული კვლევების ცენტრებთან, მათ იზრუნეს მხოლოდ საქმის პრაქტიკულ მხარეზე, თუმცა, ამასთან ერ-

თად, იყო ამ პრტბლემის განსხვავებული მეთოდით - სიმების თეორიით - გაზრების (მათემატიკური აღწერის) მცდელობა, რომელიც სპეციალისტთა აღიარებით, საჭიროებს შემდგომ დაზუსტებას. ცნობისათვის, 2006 წელს, აკიოკა ვაუჩისა და ტომოკო უანაგიომოტოს რედაქციით, გამოიცა სახელმძღვანელო სამუშაო და უმაღლესი სკოლებისთვის და დოქტორანტურისთვის. ამ წიგნში გადმოცემულია კვანძების სრულყოფილი თეორია, რომელზეც აპარატი პრაქტიკაში გამოსაყენებლად. რასაკვირველია, ამ ავტორების პირველწყაროს წარმოადგენდა დიანა ვამაცყმაძის მიერ განვითარებული კვანძების თეორია მიკროსამყაროს ამოცანებთან მიმართებით. რომელზეც ცნობილია, მალევე - მთმდევეთ პუბლიკაციაში - იგი ავითარებს და განაზოგადებს კვანძების თეორიას ასტროფიზიკის ზოგიერთი ამოცანის გადასაწყვეტად. ელემენტარული ნაწილაკების კლასიფიკაციის საკითხში კვანძების თეორიის გამოსაყენებლად, დიანამ შექმნა მწყობრი კონკრეფცია-თეორია, რომელიც ელემენტარულ ნაწილაკთა ფუნდამენტურ თვისებებს (მუხტი, სპინი, ბარიონული რიცხვი, იზოსპინი, ლუწობა და ა.შ.) უკავშირებს კვანძების ტოპოლოგიურ ინვარიანტებს. ამ კავშირების საფუძველზე, მან დაამტკიცა შესაბამისობა გაუს-ბონეს ფუნდამენტურ მათემატიკურ თანაფარდობასა და ფიზიკოსების გელ-მანისა და ნიშიჯიძის მიერ პოსტულირებულ ფორმულას შორის, რომელიც ერთმანეთს უკავშირებს ელემენტარულ ნაწილაკთა ფიზიკურ ინვარიანტებს - კვანტურ რიცხვებს (ამით დიანა ვამაცყმაძემ გელ-მან-ნიშიჯიძის ფორმულა კანონის რანგში აიყვანა). ესაბობბრივად, ამ გამტკველეგებმა დირსეული ანარეკლი ჰპოვა საკურსო და სადიპლომო ნაშრომებ-

ში, ისევე როგორც დ. ვამაყმაძის გამოქვეყნებული სტატიების ციკლში. მოჰყავს რა შესაბამისობაში თერთიის შედეგები ახალ ექსპერიმენტულ ფაქტებთან ასტროფიზიკაში (ვარსკვლავური გროვების ბოჭკოვანი - ფილამენტური - წარმონაქმნები 1998 წელს და „სლოუნის დიდი კედლის“ ტიპის სტრუქტურები 2003 წელს, ხშირად ნახვენები ტელეარხში Discovery), დ. ვამაყმაძე რწმუნდება სამყაროს ტოპოლოგიური კვანძურობის მისეულ კონცეფციაში. სამყაროს, როგორც ტოპოლოგიურად კვანძური ჰიპერსივრცის აღწერის მისეული მეთოდი ფუძნდება შინაარსით ურთულესი, მაგრამ ფორმით მარტივი ტოპოლოგიური თანაფარდობებით, რომელთა საშუალებით მტკიცდება: (ა) ვაკუუმში ელექტრომაგნიტური ტალღის ვავრცელებას შეესაბამება სივრცის მოცემული მრავალფეროვნების ტოპოლოგიური U- დაკვანძვა; (ბ) რელიქტური ფონის გამოსხივება (ექსპერიმენტულად დამზერადის) არის გლობალური ტოპოლოგიური დაკვანძვის - არაკვანძირებულ სივრცეში მომხდარი H3-ის ტოპოლოგიური აფეთქების - შედეგი; (გ) ვიზუალურად დამზერადი სამყარო ყოველთვის ეკლიდურია, ხოლო ვაკუუმის ნულოვანი ენერჯია (ცნობილი დიდი აფეთქების თერთიანში, თუმცა - არაახსნილი) შეიძლება იქნეს ინტერპრეტირებული, როგორც ტოპოლოგიურ-კვანძირებული სივრცის ფარული ჰიპერბოლურობა; (დ) ამ სივრცის ერთი კვანძის მოცულობა - ჰიპერბოლური დოდეკაედრის ჰიპერბოლური მოცულობა - ემთხვევა სფეროს მოცულობას, რომლის რადიუსი აღმოჩნდა დოდეკაედრის ნახევარღერძის ტოლი (პლატონის მიხედვით, დოდეკაედრი წარმოადგენს ეთერის (პრანას - შავი ენერჯის) გეომეტრიულ გამოსახულებას).

ზემოთმოყვანილ შედეგთა გამოქვეყნების შედეგ, 2002 წელს, განათხულებულ კოლეჯ-პარკში მიმართეს აკადემიკოს სერგეი ნოვიკოვს წინადადებით, ყოფილიყო დ. ვამაყმაძის ხელმძღვანელი. მან თქვა: „ხელმძღვანელად – არა. დიანამ ყველაფერი თვითონ გააკეთა; მეცნიერ-კონსულტანტობა – დიდი პატივია ჩემთვის“. დიანამ გაიანზნა კვანძების თეორია და პირველმა შექმნა ელემენტარული ნაწილაკების ფიზიკის მათემატიკური თეორია. შემდეგ მან ეს თეორია გამოიყენა ასტროფიზიკის ამოცანების კვლევისას. ჯერ კიდევ სკოლის მაღალ კლასებში იგი დიდი გაცატებით არჩევდა დ.პილბერტისა და ს.კონ-ფოსენის „თვალსაჩინო გეომეტრიას“, წესიერი და ნახევრადწესიერი სივრცული სტრუქტურების აგების თეორიასა და პრაქტიკას ამერიკელი მეცნიერის მაგნუს ველინჯერის შესანიშნავი მონოგრაფიის მიხედვით (ამ მიმართულებით მან 1982წ. მოსწავლეთა საკავშირო ოლიმპიადებზე მათემატიკაში მთიპთვ პირველი პრიზი). ფიზიკის ფაკულტეტზე სწავლისას პირველთა კურსზე დიანამ გაარჩია ა.პ. დირაკის კვანტური მექანიკა. მომდევნო პერიოდში დიანამ წარმოადგინა ფიზიკა, რთვობრივი გეომეტრიის კონკრეტული რეალიზაცია; კერძოდ აჩვენა კვანძთა თეორიის (რთვობრივი სტრუქტურის) იზომორფიზმი ელემენტარული ნაწილაკების ფიზიკასთან. ეს გარემოება შეუმჩნეველი არ დარჩენიათ პრეტესტებს: გურამ ჭილაშვილს, ილია ლომიძეს, ვიორგი ჭთალოშვილს, რაფაელ ალექსანდრიანს და მათემატიკოსთა საერთაშორისო კამიონის პრეზიდენტს (2003-2006 წლებში) ლორდ ჯონ ბოლს...

აქ ნახვასმით უნდა გამოიყოს დიანას თანამშრომლობა ერთ-ერთ უდიდეს ტენორთან და ცნობილ

მაესტროსთან კარლთ ბერგონცისთან, რომელ-
მაც დიანა მიიწვია ბუსეტში, ვერდის აკადემიაში
ერთი წლით. აქვე დიანამ გაიკნო მძიმავალი მეულ-
ლე მუსიკოსი ავგუსტო ვერტონენე და შეეძინა ვაჟი -
ლენინარდო.

მეცნიერული ამოცანების ამოხსნისა და ლექსე-
ბის წერის დროს დიანა ურთიერთობამია ღმერთთან,
სცენაზე კი ღმერთთან და მუსიკასთან. მეცნიერე-
ბიდან პოეზიაზე თუ მუსიკაზე გადასვლა, ან პირიქით,
მისთვის ბუნებრივი მოთხოვნილებაა და სრულებით
ჰარმონიულად ხდება, რამდენადაც ისინი - პოე-
ზია, მეცნიერება, მუსიკა - ქმნიან ერთ განუყოფელ
მთლიანობას. მაგალითიად, შარლ გუნთს თბერა
„საფო“ (ინტერნეტში არსებობს საფოს არია დიანა
ვამაყმაძის შესრულებით). დიანას ფურცლებზე მისი
მიჯრილი ხელწერით ამოწერილია საფოს ლექსე-
ბი ძველბერძნულ ენაზე, იქვე ამავე ლექსის ქ-ნ ხანა
ტონიას მიერ შესრულებული ქართული თარგმანი.
აქ გამოამჟღავნა და სრული სიმძლავრით გამოალა
დიანას დამოკიდებულება პოეზიასთან. კიდევ ერთ-
ელ ვრწმუნდებით საფოსა და დიანას სულების ნა-
თესაობაში: საფო, რომელიც იტანჯება უპასურო
სიყვარულისგან, მიმართავს ქალღმერთ აფროდიტეს,
ზევისას ასულს, გაათავისუფლოს ამ მძიმე სატანჯე-
ელისგან. ხოლო დიანა თავის წინათგრძობას მიან-
დობს ფურცელს, რაკი იმედის თვალთ შეჰყურებს
ცის თალის განმკურნავ სილურჯეს და ქერუბიმე-
ბის მომღერალ ხმებს. რათა მეტი სისრულით ვად-
მოვცეთ მისი ინტერესების დიაპაზონი, ზედმეტი არ
იქნებოდა აღგვიწინა, რომ მოზარდმა ვოვონამ ზე-
პირად იცოდა შექსპირის ბევრი სონეტი, 12 წლის
ასაკში კი გამოსაცემად თარგმნა აგათა კრისტის დე-

ტექტივი „კაცო ყავისფერ კოსტუმში“, ისევე როგორც დონიცეტის ზოგიერთი თპერის ლიბრეტო, ნოდარ ანდლულაძის თხთვნიო. თავისი ელინისტურად კამკა-შა განათლებულთბისა და ჩაძიებული გონების სრული არსენალიო, დიანა ვამყაყაძე ერთდროულად მიჰყვება მეცნიერებისა და მუსიკის გზებს. აბსოლუტური სმენიო დაჯილდოებული და გრილპარტურულად შეყვარებული მუსიკანე, დიანა შედის ნიჭიერი ბავშვების მუსიკალურ ათწლედიო, სადაც ეუფლება საფორტეპიანო დაკვრის ხელოვნებას. როგორღაც მოხდა, რომ კონსერვატორიაში მან შესრულა მთური გრაფინიას რომანსი ჩაიკოვსკის თპერიდან “პიკის ქალი” (ჩაიკოვსკიმ გადმოიჭანა გრეტრის თპერიდან “რინარდ ლომული” ლორეტის არია სოპრანოსათვის და მისცა მას დრამატული მეცო-სოპრანოს ხმის ჟღერადობა, თითქოსდა საგანგებოდ დიანას ხმისთვის). ამის შემსწრემ, ნოდარ ანდლულაძემ აღტატებით შესძანა: “კონტრალტო! დიანა - ჩვენი კონტრალტო!”. პარალელურად, იგი ამთავრებს ცნობილ კომპროვის სკოლას ფიზიკა-მათემატიკის ნიჭიო დაჯილდოებული ბავშვებისთვის. აბარებს თსუ-ს ფიზიკის ფაკულტეტზე, მისი დამთავრების შემდეგ კი - იმავე თსუ-ს თეორიული ფიზიკის ასპირანტურაში (ხელმძღვანელი ა. ხელაშვილი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი) და, იმავდროულად, კონსერვატორიაში ვოკალურზე (ნ. ანდლულაძის კლასი, მასწავლებელი - პრთფესორი გულიკო კარიაული). შეიძლება ითქვას, რომ, ძირითადად, მუსიკასა და ბუნებისმეტყველებაში პოულობს დიანა თავის სამყაროს. კასტანეტების რიტმები დიანა-კარმენის ხაბანერაში, მიმართული მოცეკვავე ქალის მოძრაობებისკენ, მისი ვერცხ-

ლისფრად მორაკრაკე ღრამაჭული მეცოსობრანოს თბერტონების ფონზე, რომელსაც მაცურებლის სმენა თავდავიწყებით შეპყავს თპერის მუსიკაში, იმავდროულად ყურადღებასაც უფაცვიცებს კომპონიტორის მუსიკალური ჩანაფიქრის განხორციელების სიღრმეზე. აქ უპრინაი იქნება მოვიყვანთო სანასიათო შეფასება, რომელიც გამიქვეყნდა 2003 წ. გექსფორის ვოკალისტოა ფესტივალზე ერთ-ერთ ირლანდიურ გაზეთში: „დიანა ვერტონეზე - სობრანო საქართველოდან - იყო ჩემი ფინალური კონცერტი, ამჯერად - წმ. იბერიუსის კეთილშობილი ტაძრის კეთილშობილ ატმოსფეროში. ლუიჯი ფერარომ გაკვირვების გაზეთე წანადგინა იგი (დიანა) რუს მომღერლად, მერე კი რეპეტიტორერი კამელსონის სახელი დაავიწყდა. დიანა საოცარი ხმით ასრულებდა რანხმანინოვს, ბრამსს, ვაგნერს, გრანადოსს, და ბოლოს ბიხეს. მისი ლიბესტოდი (სიყვარულის და სიკვდილის სიმღერა ვაგნერის თპერიდან „ტრისტანი და იზოლდა“) გამათვებლად ჟღერდა. უდავოდ საინტერესო იქნებოდა მისი მოსმენა სრული თპერის დადგმისას. დიანას აქვს უაღრესად ღრმა და სავსე ხმა, რომელსაც მე მეცოსობრანოს უფრო მივაკუთვნებდი, ვიდრე სობრანოს. მისი ანაჩვეულებრივი ქარიზმატულობა და დიდი პირთენულობა აუდიტორიას გადაედო. როცა ბისზე გამოსული დიანა ბიხეს კარმენს ასრულებდა, საოპერო გუნდის ზოგიერთი წევრი “მანია დელ კარმენიდან“, რომლებიც ტაძრის აივანზე იმყოფებოდნენ, მის მღერას შეუერთდნენ. წარმოდგენა გადაიქცა საყოველთაო მხიარულებად, ბოლოს კი ყველანი სრულმა აღტაცებამ მოგვიცვა.“ როდესაც უსმენ აიღას ანისას ან ამნერისს, საფოსანისას ან რანხმანინოვის რომანსს “ნუ მღერი ჩემთან,

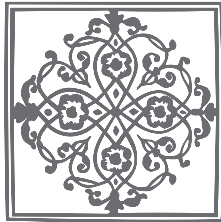

მშვენიერო, მჭმუნვარე საქართველოს სიმღერებს...“, მანძინ მხოლოდ ამ ხმის მოსმენა გსურს, მხოლოდ ამ მუსიკის და სხვა არც ერთის. არ შეიძლება, არ აღინიშნოს პუშკინის ან რახმანინოვის ნოსტალგია, ეგზოტიკურად სათუთად გადმოტყეული დიანას მიერ ამ რომანსის შესრულებისას ამერიკაში გამართულ კონცერტზე. თითქოს ავტორმა, პოეტმა და კომპოზიტორმა სწორედ მას მიუძღვნეს თავიანთი შთაგონებული თხზულებები. დიანას წარმოსახვაში ერთმანეთს ეხმიანება ეპოქები პითაგორადან, თრფეთსიდან და პლატონიდან რუსთაველამდე, შექსპირამდე და ედგარ პოემდე, არქიმედედან და ევკლიდედან გაუსამდე, რამბაძედან და შაფარევიჩიდან გოეთემდე და ვაჟა-ფშაველამდე, ვერდიმდე და ვაგნერამდე, რომელთაც ჰქონდათ სამყაროს ფილოსოფიური, ტრანსცენდენტალური აზროვნების მისტიკით განსულიერებული ალქმის უნარი. მათი თხზულებები არ ეწინააღმდეგებოდა ერთმანეთს და შეადგინეს კიდევაც დიანას სულში მთლიანი შენადნობი, რომლიდანაც, როგორც დამოუკიდებელი ფაზა, გამოიყოფა მიკრო და მაკრო სამყაროს მისეულ-ფილოსოფიური, მეტაფიზიკური მუსიკალური მთელი. როგორი საქმე იყო ჩვენი ნაზი დიანასათვის ასეთი ჭვირთის ტანება?!

*„ლორჯი – ფერი ნისლის, ფერი ზამბახების,
ფერი ჩუმი სევდის, ფერი მწუხარების,
ბინდში ლორჯი ფერი –
იების სურნელი,
თქვენთვის დნობა ნელი,
შეშლილობა ბნელი.
როცა სიკვდილს ელი, როგორც ხსნას და შეებას,
როცა გული ნატობს მხოლოდ მწუხარებას,
როცა ცრემლი ფარავს ტკივილს და ვედრებას,*

ბოცა ენა იბჩევს ტანჯულ მღუპარებს,
შემიწყალებს ლურჯი - ფერი ცეცხლში ბნელის,
სიძლევის და კვნესის მომაკვდავი გედის,
ფერი ფარსკვლავთ თაღის, სერაფიმთა ხმების,
ფერი ზღვის და ზეცის, ნატყვის ხთმაღლების,
ფერი თქვენთა თვალთა, ფერი უკვდავების”.

EXTRAORDINARY PHENOMENON OF THE HUMAN SPIRIT

თარგმანი შეასრულა მიაია გობგომიძემ

The agnostics argue that the world cannot be known. Homer created great poetic monuments from historical events of his era and he discovered his mystical knowledge of the world. Socrates advised to get to know oneself, arguing that knowledge is nothing but a memory. Shakespeare figuratively „turned Hamlet’s eyes with his pupils inward“. Kant advised that even if everything is open, it is better not to be lazy and work rather than to do nothing. Hegel, who was outraged by all those who doubted the knowledge of the world, questioned how this inability could be privileged over any reason and science! Einstein summarized the achievements of physics as opposed to the statements of agnostics and their supporters, and he believed that the world can still be known. The romantic poet Gumilyov called to take the path of knowledge of the earthly and celestial world, because „all stars are not counted until the entire universe is finally disclosed“. In this regard, it should be noted the unusual increased intensity of research in all areas of science and technology in recent years. As a result, a considerable number of discoveries have been made by a wide network of different sciences, and Nobel Prizes have been awarded in the field of modern technology. We can definitely say that the tower of Babel is still in a continuous process of building. Would you agree that man tasted fruits not from the tree of knowledge, but from the tree of life?

This article is dedicated to both the centenary of the founding of Tbilisi State University and the

memory of Diana Vashakmadze-Veronese (1966-2011) - a physicist-theorist at TSU, vocalist, graduate of the Tbilisi and New York Manhattan Conservatories, Fulbright scholar winner, the artist who performed at various theaters in America and Europe, including the stage of the La Scala opera house in Milan. Diana was an extraordinary person as she was a mathematician, physicist, musician, vocalist, poet, linguist, and philosopher... She was as versatile as Mozart; she manifested a combination of diverse thinking, and simultaneously she had an extraordinary and rare indefatigable energy and compassion that was noticed by her patents from her birth. Diana had a good background from her very childhood thanks to her parents who were professional scientists, which helped the prodigy girl to constantly develop her talents. Her roots of Georgian and Greek heritage were deep and strong. Diana early realized her potential and wide-range abilities.

Who was Diana in her world? Lewis Carroll, Edgar Poe, geometer, physicist, philosopher, poet, composer, artist... Diana always was immersed in research and her thoughts were penetrated by the gaze of her dark violet eyes - so they were captured in my memory in Vake Park where I met her accidentally walking with her mother (Greek by birth) and with her younger sister Eka who later made her brilliant career from a TSU student to a leading World Bank economist in Washington. Her mother recognized me and screamed with joy. Diana looked at me with her mesmerizing eyes with blue glitter. It is amazing that the blue colour is dominant in her poems, from which we hear the music of her fatherland Imereti

in Georgia and motherland somewhere in ancient Greece. From her childhood, Diana always liked solving different problems. She amazed teachers and parents with her insistent requests to give her more difficult tasks and problems, which she was able to solve in her unique, surprisingly simple ways. Diana easily “cracked” each problem in her early childhood “practice”, and she gradually developed her **insight** - the phenomenal flight of creative initiations, the highest manifestation of the extraordinary mind and spirituality. For example, we can compare the Gauss’s theorem an algorithm that makes it possible to draw a regular polygon in a circle with a mathematical compass and a ruler with a limited number of sides equal to a simple Fermat number $2^{2^N} + 1$ - with Diana Vashakmadze’s theorem. According to Diana’s theorem, we can draw an arc on a sheet of paper with a compass, divide it into any number N of equal segments, and then transform the sector into a cone by joining the ends of the arc. As a result, any segment from the center to the arc will create a cone, and the arc itself will go to the desired boundary of its base, exactly divided into N equal parts of a circle(!). The method is so simple and clear that it was immediately implemented by some programmers at St. Andrew Tbilisi University. This task could not be solved by scientists for thousands of years. However, when a solution is found, it seems trivial.

Let us briefly summarize the results obtained by Diana Vashakmadze in the field of science, mostly presented for experts. Her first 30-page article about her new mathematical theory of elementary particles was published in 1992. It was immediately receipt

by some foreign scientists. In 1994, a Romanian scientist George Zet wrote a review in *Mathematical Review*, and in 1996 Diana's publication was cited in a book by Akio Kawauchi where her work was added as a reference. After this, despite the fact that Diana participated in many conferences, there was no response to her work from scientists of the former Soviet schools or the Georgian ones. Some Georgian scientists who worked for Dubna and CERN nuclear research centers took care only of the practical side of the matter; although, at the same time, there were some attempts to understand (to do mathematical description) of the problem by another method (the string theory method), which they recently refused to use in practice. In 2006, edited by Akio Kawauchi and Tomoko Uanagimoto a textbook was published for secondary and higher schools and for doctoral students. This book describes a complete knot theory for its practical use. Of course, the main reference for these authors was the theory of knots developed by Diana Vashakmadze as it was applied to the problems of the microworld. Soon, in her further publications, Diana Vashakmadze developed and summarized the knot theory for the study of some problems in astrophysics. Based on the application of the knot theory to the classification of elementary particles, Diana created a consistent concept - a theory that relates the fundamental properties of elementary particles (charge, spin, baryon number, isospin, parity, etc.) with topological knot invariants. On the basis of these connections, she proved a correspondence between the fundamental mathematical Gauss-Bonnet relation describing the connection between topological invariants of knots and the physical formula Gell-Mann-Nishijima,

connecting physical invariants of elementary particles - quantum numbers. Thereby, Diana Vashakmadze put Gell-Man-Nishijima's formula into the status of law.

The above mentioned studies have been adequately reflected in some students „essays and graduates“ thesis works, as well as in some further articles published by D. Vashakmadze. She determined correlation of the results of the theory with new experimental facts in astrophysics (thread-like filament formations of star clusters in 1998 and structures like the ‘Sloan Great Wall’ in 2003, often shown on the Discovery channel), and she was convinced of the correctness of her concept of the topological quantization of the Universe. Her method of describing the Universe as a topologically quantized hyperspace is justified by topological relations that are the most complex in content but quite simple in form, on the basis of which the following statements are made: (a) the topological U-quantization of a given manifold of space corresponds to the propagation of an electromagnetic wave in vacuum, (b) the radiation of the relic background (experimentally observed) is a consequence of the global topological quantization - a topological explosion of an NS (new star) that occurs in an unquantized space, (c) the visually observable Universe is always Euclidean, and the zero vacuum energy (known in the theory of the Big Bang, but not explained) can be interpreted as the hidden hyperbolicity of a topologically quantized space, and (d) the volume of one quantum of this space -the hyperbolic volume of the hyperbolic dodecahedron -coincides with the volume of the sphere, radius of which is equal to the semi-axis of the dodecahedron.

According to Plato, the dodecahedron is a geometric image of the ether (prana, black energy - (A. G.)).

After publication of the above results, Academician Sergei Novikov was asked to be a supervisor of Diana Vashakmaze's dissertation thesis, but he objected and said: "I cannot be her supervisor. Diana did everything herself, and it would be a great pleasure for me to be her consultant. She understood the theory of knots, and for the first time she created a mathematical theory for the physics of elementary particles. Then she used her theory to solve the problems of astrophysics; and I think those findings are very promising for solving some space physics problems."

Here is a small digression about the method of analogies of Plato and the syllogism in the 'Principles' of Aristotle. The logic required in any study is incapable of discovery, despite its persuasiveness. It created only a similar logic in the form of the Aristotle's syllogism, while Plato's analogies between seemingly incomparable phenomena arouse a creative imagination and can naturally lead to a discovery. Mathematics is a creative science. This is the advantage of Plato as a mathematician over Aristotle as a non-mathematician. It is not excluded that Diana was closer to the world of the dreamer Plato looking at the sky. The mathematical method used by Diana Vashakmadze can be compared with the Ariadne's thread, which led her to a deeper understanding of the micro and macro worlds.

At secondary school, Diana diligently studied D.Hilbert's and S.Cohn-Vossen's geometry, theory and practice of regular and semi-regular spatial

structures using the excellent monograph of Magnus Vellinjer. She even won the first price in the USSR secondary school students' contest in mathematics in 1982. Later in 1983-84yy she studied „Quantum Mechanics“ of J.P.Dirac and presented some problems of physics as a particular realization of geometry. Namely, she demonstrated isomorphism of the knot theory (as topological stricture) with physics of elementary particles. This was well noticed by Professors Guram Chilashvili, Ilia Lomidze, Giorgi Chogoshvili, Rafael Alexandrian, and Sir John Ball, President of International Mathematical Society (2003-06)...

We should also mention Diana's collaboration with Carlo Bergonzi, one of the great operatic tenor and well known maestro, who invited Diana to the Verdi Academy in Bussetto for one year. There Diana met her future spouse Augusto Veronese, a musician. They have son Leonardo.

When solving scientific problems or writing lyrics, Diana communicated with God; and on the opera stage she communicated with God and music. Transition from science to poetry or music and vice versa was a natural need for her, and this transition was performed quite harmoniously since poetry, science, and music were inseparable maters for her. One example is Charles Gounod's opera „Sappho“. The recording of Sapfo's aria performed by Diana Vashakmadze-Veronese can be found on the Internet. Diana wrote Sappho's text in a thin handwriting in ancient Greek in her papers, and next to it she wrote the verses of Sappho translated into Georgian by Mrs Nana Tonia. The translation turned out to be congenial to the original. Once

again, we are convinced of the kinship of the souls of Sappho and Diana. Sappho, who suffered from unrequited love, appealed to the goddess Aphrodite, daughter of Zeus, with a prayer for her deliverance from serious suffering, and Diana, on the other hand, entrusted her paper, hoping for the healing blue of the heavenly dome and for the singing voices of the cherubs. For the sake of completeness of information on the matters of her interests, it would not be needless to mention that as a teenager she knew many Shakespeare's sonnets by heart, and at 12 years of age she translated Agatha Christie's detective "The Man in a brown suit" to be published by an editor. She also translated librettos of some operas by Donizetti.

Fully armed with her Hellenic bright education and inquisitive mind, Diana entered the path of science and music at the same time. Diana was empowered with her absolute pitch and same of grilpartser love of music, when she entered the ten-year musical classes for talented children, where she mastered the technique of piano playing. Once in the Conservatory, Diana performed a French romance of an old countess from Tchaikovsky's "The Queen of Spades". She had heard this romance in performance by Elena Obratsova. Tchaikovsky borrowed Andre Gretry's famous soprano romance from the opera Richard Coeur-de-lion and modified it for a dramatic mezzo soprano in a way as if it was specially adjusted for Diana's voice. Svetlana Korsantsiya, Diana's teacher, immediately drew attention to her extraordinary vocal abilities, which were later developed by Nodar Andduladze, who exclaimed in admiration: "Contralto! Diana - our

contralto!”. While study at the music school, she simultaneously attended the famous Komarov physics and mathematics secondary school. After graduation from the secondary school, she entered the Faculty of Physics at TSU. After obtaining Master’s degree from the TSU, she entered the TSU postgraduate courses in theoretical physics (led by A. Khelashvili, corresponding member of the Georgian Academy of Sciences), and at the same time she studied at the vocal department in Conservatory (N. Andguladze’s class, teacher - Professor Guliko Kariauli). Diana had found her passion mainly in music and natural sciences. It was not by chance that once N. Andguladze presented Diana a book by the famous Hungarian mathematician Alfred Renyi with the following inscription: “To mathematician Diana from her none-mathematician maestro.” We can say that Diana found her own world mainly in micro worlds of music and physics. The castanet rhythms in Diana-Carmen’s habanera, dancer’s marvelous body movements against the background of the silver-flowing dramatic mezzo-soprano voice, and the amusement of theatre goes with her attractive performance simultaneously demonstrated the profound idea included in the composer’s music. An interesting review was published in one of the Irish newspapers by the organizers of the Wexford Vocalists Festival 2003 in Ireland. It reads:

„On the margin soft The Wexford Opera Festival: Diana Veroneze, a soprano from Georgia was my final concert, this time in the noble setting of the St. Iberius church. Luigi Ferrari, unsurprisingly, introduced her as Russian and then forgot the name of the repeteur, Eric Malson. She had a wonderful

voice, singing Rachmaninov, Brahms, Wagner, Granados and finishing with Bizet. Her Libestod was wonderful, and again, it would be very interesting to hear her in a full Wagner production. She has a very deep and full voice – I would have put her closer to a mezzo-soprano than soprano. She was very charismatic and her big personality came across well to the audience. Some of the chorus members from Maria del Carmen were in the church balcony, and when she sang an encore from Bizet’s Carmen, they joined in with her. The performance was great fun, and after the performance we left quite elated.“

When you listen to Aida’s aria or Amneris, Sappho’s aria or Rachmaninov’s romance “Do not sing, you have sad songs of Georgia before me ...”, you only want to listen to this voice, only this music, and nothing else. Pushkin’s and Rakhmaninov’s nostalgia was very sensitively conveyed by Diana during her performance of this romance at a concert in US. It seemed as if the authors - the poet and the composer - dedicated their inspired works to her. In her imagination, eras of different celebrities resonate with each other - Pythagora, Orpheus and Plato with Rustaveli, Shakespeare with Edgar Allan Poe, Archimedes and Euclid with Gauss, Razmadze with Shafarevich, Goethe with Vazha Pshavela, Verdi with Wagner - great persons with ability of philosophical comprehension of the world and spiritual mysticism of transcendental thinking. Their creations were not at odds with each other and made up a solid melt in the soul of Diana, from which, as an independent phase, her philosophical scientific and musical model of the micro and macro world stand out. How it was for our gentle Diana to bear such a burden?!

ТАЛАНТ ТВОРЧЕСТВА - ВЕЛИКИЙ ДАР

Анзор Гвелесиани

*„Кто может, океан угрюмый,
Твои изведать тайны? Кто
Толпе мои расскажет думы?
Я – или бог – или никто!“*

М. Ю. Лермонтов

Агностики утверждают, что мир непознаваем. Гомер дал человечеству великие поэтические памятники исторических событий своей эпохи и мистическое познание мира в скитаниях своего героя. Сократ советует познавать самого себя, доказывая, что знание есть не что иное, как воспоминание. Шекспир, следуя ему, фигурально “повернул Гамлету глаза зрачками внутрь”. Кант рекомендует: даже если всё открыто, лучше не лениться и работать, чем ничего не делать. Гегель, возмущённый всеми сомневающимися в познании мира, восклицает: Как можно эту свою неспособность воздвигать во главу угла Разума и науки! Эйнштейн, обобщив достижения физики, в противовес утверждениям агностиков и их

сторонников, считает, что мир всё же познаваем. Поэт-романтик Гумилёв призывает встать на путь познания земного и небесного мира, “покуда не все пересчитаны звёзды, покуда наш мир не открыт до конца”. В этой связи следует отметить необычайно возросшую в последние годы интенсивность исследований во всех областях науки и техники. Как результат – рекордное количество открытий и Нобелевских премий, при наличии современных, достаточно высоких технологий, осуществляемых широкой сетью дифференцированных наук. Не боясь ошибиться, можно сказать, что пока что вавилонская башня продолжает строиться. Уместно ли тут отчаянье авторов Библии, что, мол, не от древа познания, а от древа жизни должен был вкусить человек?

Приуроченная к столетию основания Тбилисского государственного университета, данная статья посвящается памяти Дианы Вашакмадзе-Веронезе (1966-2011), физики-теоретика ТГУ, вокалисту, выпускнице Тбилисской и Манхеттенской консерватории Нью-Йорка, удостоенной премии Фулбрайта, выступавшей в театрах Америки и Европы, в том числе на сцене Миланского оперного театра Ласкала, посвящается как экстраординарному явлению в сфере творческой деятельности человека, объединившего в одном лице феномены математики, физики, музыки, вокала, поэзии, лингвистики, философии... Эта особенная многогранность, я бы сказал, моцартовская универсальность, как ёмкое проявление симультанного, высшего рода мышления, плюс ко всему необычайная, редкая, родители сказали бы, неуёмная энергия и участливость во всём присущи были Диане от рождения. На благодатной почве знаний, данных ребёнку её родителями, учёными-

профессионалами, был бережно взращён и взлелеян талант девочки-вундеркинда. Корни грузинского и греческого феноменов оказались в ней глубокими и крепкими. Диана рано осознала потенциал и масштабы своих способностей.

Кем ведума была в своём мире Диана? Льюисом Керролом, Эдгаром По, геометром, физиком, философом, поэтом, композитором, художником... Диана всегда была погружена в сомнамбулические поиски и работу мыслей, пронизываемых взглядом её тёмно-фиолетовых глаз (так запечатлённых в моей памяти в парке Ваке, где я встретил её случайно, гуляющую с матерью (гречанкой по происхождению) и с младшей сестрёнкой, ясноглазой Экой, позднее прошедшей блистательный путь от студентки ТГУ до ведущего сотрудника-экономиста Всемирного Банка в Вашингтоне. Мать, узнав меня, воскликнула от радости. Диана тут же обратила на меня свой завораживающий синим блеском взор). Любопытно, что именно синий цвет стал доминирующим в её стихах, от которых веет музыкой родной Имеретии и не менее родной древней Греции. Потребность решать задачи у Дианы была с детства. Она поражала учителей и родителей тем, что настойчиво требовала задавать ей вопросы и задачи повышенной трудности и решала их в уме оригинальным, на удивление простым способом. С лёгкостью “щёлкала” она их в своей ранней детской “практике” осуществляя то, что с возрастом называется инсайтом – феноменальным полётом творческих начал, высочайшим проявлением экстраординарности разума и духовности. Здесь уместно упомянуть для сравнения теорему Гаусса о возможности вписания в круг с помощью циркуля и линейки правильного многоугольника, с ограниченным

числом сторон, равным простому числу Ферма $2^{2^N} + 1$, с теоремой Дианы Вашакмадзе. По ней на листе бумаги циркулем следует провести дугу, отложить на ней произвольное число N равных отрезков, затем, сложив сектор в конус, склеить концы дуги. В результате любой отрезок от центра до дуги перейдёт в образующую конуса, а сама дуга – в искомую границу его основания, точно на N равных частей разделённую окружность(!). Метод настолько прост и ясен, что он сразу же был реализован на компьютере программистами Тбилисского университета им. Андрея Первозванного. Над этой задачей в течение тысячелетий бились многие великие умы человечества. Когда решение найдено, оно кажется тривиальным.

Приведём вкратце результаты, полученные Дианой Вашакмадзе на научном поприще, изложенные скорее всего для специалистов. Первая статья, посвящённая этой тематике (на 30 стр.), как изложение, вернее, создание математической теории элементарных частиц, была опубликована в 1992г. Она сразу же получила высокую оценку иностранных учёных (в 1996г. в книге Акио Каваучи была сделана соответствующая ссылка на её работу). В дальнейшем, несмотря на то, что Диана участвовала во многих конференциях, со стороны учёных советской школы, в том числе грузинских, не было никакой реакции на её работу. Что касается грузинских учёных довольно высокого ранга, связанных с Дубнинским и Черновским центрами ядерных исследований, они позаботились лишь о практической стороне дела, хотя, вместе с тем были попытки осмысления (математического описания) проблемы другим методом (методом теории струн), от применения которого на практике они, кстати, в последнее

время отказались. В 2006 году под редакцией Акио Каваучи и Томоко Уанагиомото, был издан учебник для средней и высшей школ и для докторантуры. В этой книге даётся полноценная теория узлов, как аппарат для применения на практике. Конечно, первоисточником для этих авторов была развитая Дианой Вашакмадзе теория узлов применительно к задачам микромира. Как известно, сразу же в дальнейших публикациях Диана Вашакмадзе развивает и обобщает теорию узлов для исследования некоторых задач астрофизики. На основе применения теории узлов к вопросу классификации элементарных частиц Вашакмадзе создала стройную концепцию-теорию, связывающую фундаментальные свойства элементарных частиц (заряд, спин, барионное число, изоспин, чётность и др.) с топологическими инвариантами узлов. На основе этих связей она доказала соответствие между фундаментальным математическим соотношением Гаусса-Боне, описывающим связь между топологическими инвариантами узлов, и физической формулой Гелл-Мана-Нишиджимы, связывающей между собой физические инварианты элементарных частиц – квантовые числа (тем самым Диана Вашакмадзе возвела формулу Гелл-Мана-Нишиджимы в статус закона).

Поэтапно эти исследования нашли достойное отражение в курсовой и дипломной работах, а также в цикле опубликованных статей Д. Вашакмадзе. Приведя в соответствие результаты теории с новыми экспериментальными фактами в астрофизике (волокнистые – филаментные – образования звёздных скоплений в 1998г. и структуры типа „Великой стены Слоуна“ в 2003г., часто демонстрируемые на теле-канале „Discovery“), Д. Вашакмадзе убеждается в правильности

её концепции о топологической квантованности Вселенной. Её метод описания Вселенной, как топологически квантованного гиперпространства, обосновывается сложнейшими по содержанию, но простыми по форме топологическими соотношениями, на основе которых утверждается: (а) распространению электромагнитной волны в вакууме соответствует топологическое U -квантование заданного многообразия пространства; (б) излучение реликтового фона (экспериментально наблюдаемого) есть следствие глобального топологического квантования – топологического взрыва НЗ (новой звезды), происшедшего в неквантованном пространстве; (в) визуально наблюдаемая Вселенная всегда Евклидова, а нулевая энергия вакуума (известная в теории Большого Взрыва, но не объяснённая) может интерпретироваться, как скрытая гиперболичность топологически-квантованного пространства; (г) объём одного кванта этого пространства – гиперболический объём гиперболического додекаэдра совпадает с объёмом сферы, радиус которой оказывается равным полюсу додекаэдра (по Платону додекаэдр является геометрическим изображением эфира (праны, чёрной энергии– (А. Г.)).

После публикации этих работ, в 2002 весной в Колледж-парке обратились к академику Сергею Новикову с предложением быть руководителем её диссертации, он возразил: “ Руководителем – нет. Диана сделала всё сама, а быть консультантом – высокая честь. Теорию узлов она осмыслила и впервые создала математическую теорию физики элементарных частиц. Далее она применила её для решения задач астрофизики; мне кажется более перспективным её развитие для задач космической физики”. Здесь следует отметить, что она была готова к такому течению

обстоятельств. Еще в школе Диана изучала учебник Д. Гильберта и С. Кон-Фоссена: „Наглядная Геометрия“, занималась прикладной топологией-изучала теорию и практику построения правильных и полу-правильных многогранников по книге Магнуса Веллинджера, а на втором курсе штудировала Квантовую Механику-по Ж. П. Дираку. Далее Диана представила элементарные частицы по топологии узлов, и тем самым сделала решающий шаг: установила изоморфизм между теорией узлов (как топологической структуры) и физикой элементарных частиц, создала ее математическую теорию. Этот факт был замечен профессорами Гурамом Чилашвили, Илией Ломидзе, академиками Георгием Чогошвили, Рафаелом Александрияном, Президентом (2006-2003) Международного Союза Математиков Джоном Боллем. Параллельно, в творчестве Дианы значительное место занимала и музыка. В этом плане особо следует выделить ее годичный творческий контракт с великим маэстро Карло Бергонци в Академии Верди - Бусетто. В этот период Диана вышла замуж за Аугусто Веронезе и родила Леонардо.

Небольшое отступление по поводу метода аналогий Платона и силлогизма в “Началах” Аристотеля. Логика, необходимая в любом исследовании, несмотря на её убедительность, неспособна к открытию; она создала лишь его подобие в виде аристотелевского силлогизма, в то время как платоновская аналогия между казалось бы несравнимыми явлениями, возбуждая творческое воображение, естественным образом может привести к открытию. Математика – наука творческая. В этом преимущество математика Платона перед Аристотелем, как нематематиком. Не исключено, что Диане более близок мир

взирающего на небо мечтателя Платона. Математический метод, используемый Дианой Вашакмадзе, можно сравнить сариадниной нитью, которая ведёт её к более глубокому пониманию микро- и макромира.

При решении научных задач и стихосложений Диана общается с Богом. На сцене же – с Богом и музыкой. Переход от науки к поэзии или музыке и, наоборот, является естественной потребностью у неё и совершается весьма гармонично, так как они, поэзия-наука-музыка составляют единое, неразделимое целое. Пример – опера Шарля Гуно „Сапфо“ (в интернете имеется запись арии Сапфо в исполнении Дианы Вашакмадзе-Веронезе), в бумагах Дианы убористым почерком на древнегреческом языке выписаны стихи Сапфо, а рядом перевод стиха на грузинский сделанный Наной Тония. Уместно будет сказано, что Диана имела переводы этого стиха на трех языках. Как видим, от её пытливого взора не исчезает ни одна деталь предмета исследования, в данном случае-поэтическая. Ещё раз убеждаемся в родстве душ Сапфо и Дианы: Сапфо, страдающая от безответной любви, обращается к богине Афродите, дочери Зевса, с мольбой об избавлении её от тяжких страданий. Диана же своё предчувствие доверяет бумаге, надеясь на целительную синеву небесного купола и на певучие голоса херувимов. Ради полноты информации о широте её интересов не будет излишним упомянуть, что подростком она знала наизусть многие сонеты Шекспира, а в -12летнем возрасте перевела для печати детектив Агаты Кристи „**The Man in a brown suit**“, а также либретто нескольких опер Доницетти по просьбе Нодара Андгуладзе.

Во все оружие своей эллинистически яркой образованности и пытливого ума вступает она на путь науки и музыки одновременно. Наделённая абсолютным слухом, по-грильпарцерски влюбленная в музыку, она поступает в музыкальную десятилетку для одарённых детей, где овладевает техникой фортепьянной игры. Как-то в консерватории Диана исполнила французский романс старой графини из „Пиковой дамы“ Чайковского, услышанный ею в исполнении Елены Образцовой (известный романс ария Лоретты **Je crains de lui parler la nuit** использована Чайковским в опере „Пиковая дама“: старая графиня поёт начало этой арии, вспоминая своё пребывание во Франции в молодости, из оперы Андрэ Гретри „**Richard Coeur-de-lion**“ дав его в интерпретации для драматического меццо-сопрано, как бы специально прописанного для голоса Дианы). Педагог, Светлана Корсантия, сразу же обратила внимание на её неординарные вокальные данные, которые позже были развиты под руководством Нодара Андгуладзе, восхищённо восклицавшего: „Контральто! Диана – наше контральто!“. Одновременно с музыкальной школой она заканчивает известную Комаровскую школу для физико-математически одарённых детей. Поступает в ТГУ на физический факультет, а после его окончания – в аспирантуру ТГУ по теоретической физике (руководитель А. Хелашвили, чл.-корр. АН Грузии) и одновременно в консерваторию по вокалу (в класс Н. Андгуладзе, преподаватель – проф. Гулико Кариаули). Не случайно Н. Андгуладзе дарит Диане книгу известного венгерского математика Альфреда Реньи с надписью: „Математику Диане от нематематика маэстро“. Можно сказать, что главным образом в музыке и физике микромира находит Диана свой

мир. Ритмы кастаньет в хабанере Дианы-Кармен, обращенные к движениям тела танцовщицы, на фоне анахатов её серебристо-струящегося драматического меццо-сопрано, настраивая слух зрителя на беззаветное проникновение в музыку оперы, позволяют заострить внимание зрителя на глубину разрешения музыкального замысла композитора. Здесь будет уместна характерная оценка, данная дирижёром Вексфордского Фестиваля Вокалистов - 2003 (Ирландия) на страницах одной из ирландских газет:

„Диана Веронезе, сопрано из Грузии, – был мой финальный концерт, на этот раз в благородной обстановке церкви Св. Ибериуса. Луиджи Феррари без удивления представил её как русскую, а затем забыл имя репетитора, Эрика Мэлсона. Она чудесным голосом пела из Рахманинова, Брамса, Вагнера, Гранадоса и в завершение Бизе. Её Либестод (Песня Любви и Смерти из оперы Вагнера „Тристан и Изольда“ – (А. Г.)) был поразительным; было бы весьма интересно послушать её в полной постановке оперы. Она обладает чрезвычайно глубоким и полным голосом – я бы скорее причислил его к меццо-сопрано, нежели к сопрано. Её необычайная харизматичность и великая личностность передались через зал аудитории. Некоторые члены оперного хора из Марии дел Кармел, находившиеся на балконе церкви, когда Диана на бис исполняла Кармен Бизе, присоединились к её пению. Представление превратилось во всеобщее веселье, а в конце – всех нас обуял совершенный восторг“.

„On the margin soft he Wexford Opera Festival: Diana Veroneze, a soprano from Georgia was my final concert, this time in the noble setting of the St. Iberius church. Luigi Ferrari, unsurprisingly, in-

roduced her as Russian and then forgot the name of the repetiteur, Eric Malson. She had a wonderful voice, singing Rachmaninov, Brahms, Wagner, Granados and finishing with Bizet. Her Libestod was wonderful, and again, it would be very interesting to hear her in a full Wagner production. She has a very deep and full voice – I would have put her closer to a mezzo-soprano than soprano. She was very charismatic and her big personality came across well to the audience. Some of the chorus members from Maria del Carmen were in the church balcony, and when she sang an encore from Bizet's Carmen, they joined in with her. The performance was great fun, and after the performance we left quite elated.“

Когда слушаешь арию Аиды или Амнерис, арию Саффо или романс Рахманинова „Не пой, красавица, при мне ты песен Грузии печальной...“, то хочется слушать только этот голос, только эту музыку, и ничего другого. Нельзя не отметить пушкинскую и рахманиновскую ностальгию, так чутко переданную Дианой при исполнении этого романса на концерте в Америке. Как будто, авторы, и поэт, и композитор, именно ей посвятили свои вдохновенные сочинения. В её воображении перекликаются эпохи от Пифагора, Орфея и Платона до Руставели, Шекспира и Эдгара По, от Архимеда и Эвклида до Гаусса, Размадзе и Шафаревича и до Гёте и Важа-Пшавела, Верди и Вагнера, одарённых способностью философского постижения мира, одухотворённого мистикой трансцендентального мышления. Их творения не были в разладе друг с другом и составили в душе Дианы цельный расплав, из которого, как самостоятельная фаза, выделяется её философская научно-музыкальная модель микро - и макромира. Каково же было нашей нежной Диане с такой ношей?!

Теперь же обратимся к её поэзии и переводам. Вот её стихи, публикуемые впервые в подстрочном переводе с грузинского на русский язык (А. Г.).

„Для чего я пришла на этот свет, Страшнейшая среди уродов, Чтобы красоте протянуть руку подаяния? Для чего я пришла с весенними Удушающими ливнями, С кем поделиться дарами поэзии и любви? Для чего я явилась, столь высокая, неслышанная и неувиденная, Для вас – заведомо погребённая, Я, безлика и ужасающая! Меня погребёт одиночество И оплатит молчания служба, Лишь бы тёмных душ стервятников Мой орёл разогнал хоть раз“.

რისთვის მოვედი ამქვეყანაზე
 უსამინლესი მახინჯთა შორის,
 თვალებდაძწვარმა ამ სილამაზეს
 რომ ვაგუწოდო ხელი მათხვერის?
 რისთვის მოვედი გაზაფხულების
 სულმემნუთავი ნიაღვარებით,
 ვის ვაგუმბილთ სასწაულები
 პთენითა და შეყვარების?!
 რისთვის მოვედი ასე მაღალი,
 არგავთნილი და არხანული,
 თქვენთვის – ვახენით დასამარხავი –
 ვარ შემზარავი და უსახური!
 მე მარტოობა დამსამარებს
 და დამიჭირებს სიჩუმის წირვა,
 თლთნდ ერთხელაც შეგ სულთა სვავეებს
 ვადაუფრინოს ჩემმა არწივმა.

„Синий – цвет тумана, цвет ирисов, Цвет то-ски немой, цвет печали, Синий цвет во тьме – За-пах лилий Медленное таяние, Тёмное безумство. Когда в ожиданьи смерти зришь лишь спасение,

Когда сердце склонно только к печали, И слеза скрывает боль и вопли совокупно, И уста немеют в тягостном молчании, Огненного бреда синий цвет пригреет, Как предсмертный стон и песня лебединая, Синий звёздный купол, клики серафимов, Моря цвет и неба, парусов мечтаний, Ваших синих взоров цвет бессмертья“.

ლოურჯო – ფერი ნისლის, ფერი ზამბახების,
ფერი ჩუმი სევდის, ფერი მწუხარების,
ბინდში ლოურჯო ფერი –
იების სურბნელი
თქვენთვის დნობა ნელი,
შემლილობა ბნელი.
როცა სიკვდილს ელი, როგორც ხსნას და შეებას,
როცა გული ნატობს მხალთოდ მწუხარებას,
როცა ცრემლი ფარავს ტკივილს და ვედრებას,
როცა ენა იბჩევს ტანჯულ მღუმარებას,
შემიწყალებს ლოურჯო – ფერი ცეცხლში ბნელის,
სიძღერის და კენესის მომაკვდავი გედის,
ფერი ვარსკვლავთ თადის, სერაფიმთა ხმების,
ფერი ზღვის და ზეცის, ნატვრის ხომაღდების,
ფერი თქვენთა თვალთა, ფერი უკვდავების.

Невольно приходят на ум известные стихотворные шедевры В. Бенедиктова, А. Чавчавадзе, Н. Бараташвили, Б. Пастернака, посвященные гармонии цветовых гамм, отличительная черта которых – их непревзойдённая художественность. Субъективный фактор: в стихах и голосе Дианы осязается чистое пламя синего цвета, таинственной глубиной обволакивающее мир её переживаний и ощущений. Интересно, что цветовое ощущение возникает от скрипок опер Прокофьева „Огненный ангел“ и Пуччини „Туска“, а также мягкая гамма красок

от тембра голосов Гамлета Гонашвили и Бадри Майсурадзе...

„О, как безбожно затоскую по вам, Когда све-
чу задует ветер Серенадами и сонатами, (О,
как безбожно затоскую по вам!) Непостижимое
опьянит умирание. Вновь шлёте мне вкрадчи-
во смерть Фарисейски в туманной тьме. (О, не
шлите мне вкрадчиво смерть!) Бледность луны
туманная вся Пролилась испепелённой души
чернотой. (О, не шлите мне вкрадчиво смерть!) В
горле – ночи когти ледяные, В глазах отражение
иное – Безнадёжно бессильные краски. Во мраке
печальные ангелы. Погасшие свечи и ангелы в
белом. Свечи глазам уж не смогут солгать, Ночь
горько и молча сгорела дотла“.

თ, რა უღმერთოდ მომენატრებით,
როდესაც სანთელს ქატი ჩააქრებს,
გაუგებაში კვდომა დამატობს
სერენადებით და სონატებით
(თ, რა უღმერთოდ მომენატრებით!).
ისეუ მიზნაგნით სიკვდილს შეფარვით
ნისლიან მწუხრში, ფარისეულურად.
რაც კი სითეთრე მთვარეს ებურა,
გაწვიმდა სულის შავ ნაფერფლავით
(თ, ნუ მიზნაგნით სიკვდილს შეფარვით!).
ყელში – ყინულის კლანჭებით ღამე,
თვალეებსაც ფერი უცნო დაედო, –
ფერი უღონო და უიმედო.
წყვილიადში ჭმუნვენ ანგელთსები
ჩამქრალ სანთლებთან თეთრ სამოსლებში.
სანთლები თვალეებს ცილს ველაბ სწამებს,
მწარე დუმილით დაიწვა ღამე.

Ангелы в длинных белоснежных одеяниях парят

в вертикальных струях дыма погасших свеч над главой моей Дианы. По Гёльдерлину “не всегда хрупкий сосуд в состоянии вместить в себя Бога. Лишь крайне редко – может человек вынести божественную полноту”. Диана излучала свою божественную сущность.

Кто же она, как не носительница Мировой Скорби?! – Олицетворение причастности к общему, – высшего счастья в печали. Мы ещё раз убеждаемся, что её научное, музыкальное и поэтическое творчество всецело пронизаны трансцендентальным здоровьем.

Стихотворение: „В сердце – лунный камень“ написанное Дианой на русском языке, лишний раз подтверждающие этот факт:

На могильной плите Гаусса символически высечен в его честь правильный – 17 угольник. Будем надеяться – на могильной плите Дианы Вашакмадзе благодарные потомки высекут конус с основанием, разделённым на равные части. Она унесла с собою в могилу рой невысказанных мыслей и планы, оставшиеся, к величайшему нашему сожалению, неосуществлёнными....

„Кто-то белых лилий Заплетёт венок, Сядет у могилы и прольёт вино.“

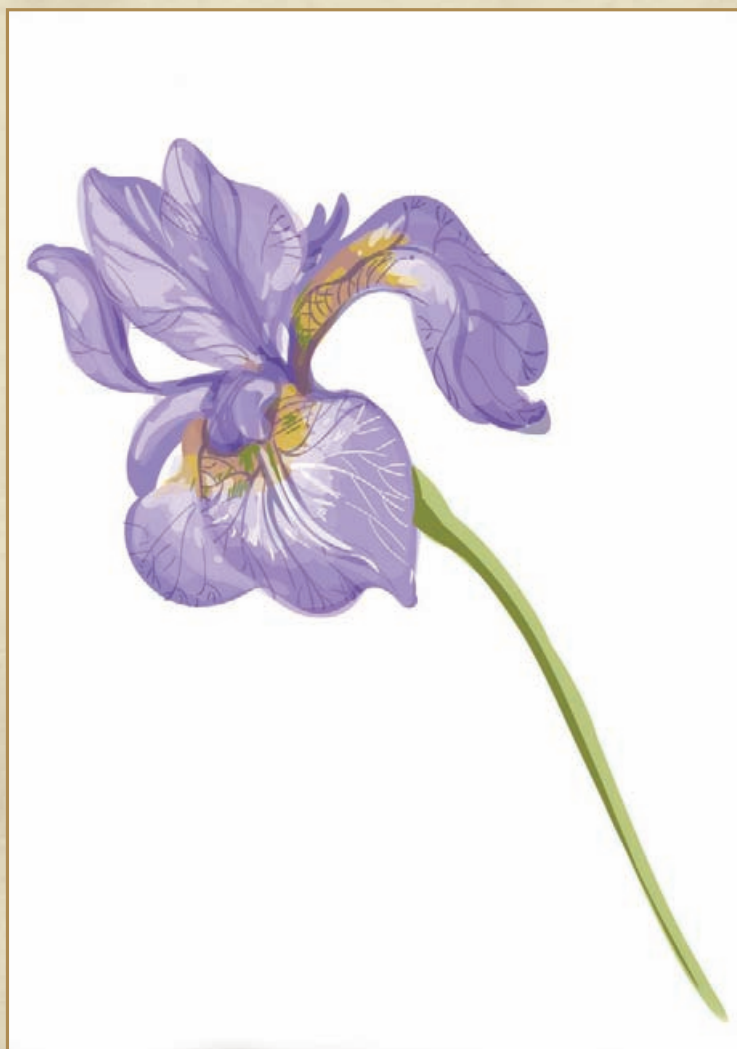
(Диана Вашакмадзе)

Славные юноши и девушки Грузии и Эллады! Нет с нами больше Дианы Вашакмадзе! Войдите в мир её свободных научных исканий, в мир музыки и поэзии, усвойте его и пойдите дальше, своим путём...

ლიანა ვაშაყმაძე

ლექსები

* * *

უ! უნინარმა ფლეიტამ ლამეს მელოდიები
ანდო

დამწუსრებული, ვით მოწყვეტილი
ვარსკვლავების გლისანდო...

ნისლებში კრთიან მომაკვდავ მსეთა თერნაცვალები
ფრთები,
ისფერ ცრემლებს შვა შრობს ასტრებს ორკესტრთა
ქიმერები.

ზარების ზაფრით გადაუქროლებს ქარვის
ქარაფნებს ქარი,
ტუმუნვა ვიოლთა აფრქვევს სიმკრთალეს მთვარის
და შინანქარის,

ოლონდ ამაღამ თვით ქარების ჰარმონიათა ღროა,
ფორტე! მბვინვარე სამყაროები ორკესტრის
საწუთროა!!!

* * *

 სიყვარულს იხსნათა მონუსხულ ტბების
დაჭრილ გედეებით მგლოვიარებაჲ!
უსაზღვროებით დანაწყლოულვები,
ვით სანუგეე შო ნელსიზმარებას,
მე მივენდობი ტალღებს ბნედიანთ, —
სიმწუხარეთა ტბის პილიგრიმი!
გაუვილი წყალზე, ვით ოფელია
შე შლილ სიმღერით და თეთრ გვირგვინით,
მწველ ქარი შხალთა თეთრ სამოსებით,
მოვისხვევ ვარსკვლავთ მქრთოლოვარ მაქმანებს
და იცნობ — ჭმუნვით და გოცებით —
შენს საუკუნო სატრფოს ანარეკლს
და ლაბირინთებს სამყაროსაღვრილს
თეთრი ვარდებით დამსხვრეულ სულთა,
დაფარავს კენესა შე შლილთა ფფარცმის
და შე შლილობა — ტრფობით ფფარცმულთა.

(17.III.1980)

* * *

ორი კვი პაროსი, ცა და
სურნეღება

დალაშებულ ტევრის, დაღონებულ მთვარის...
მზეთა დამფერულაფი ცეცხლი სულს ეცლება,
ყინულის ტბად იქცეს სული, ეს-ეს არის.
ორი კვი პაროსი ბჭისკარია ღამის,
ქარს ატანენ სიცილს ცივი ღვთაებანი,
მიაქანებს სიკვდილს, მესთა დასაბამისს,
არაანგელოსთა ლოცვა-ვაებანი.
ღამემ გაღმოღვარა მთვარის ტბიდან ვერცხლი,
უკვდავების შესმით სუნთქვა გაიყინა,
ობლად იცრემლება ორი სანთლის ცეცხლი,
წყვდიადს გუმბათის ქვეშ მწარედ გაელიმა.

* * *

ლორჯი — ფერი ნისლის, ფერი ზამბახების,
ფერი ჩუმი სევდის, ფერი მწუხარების,
ბინდში ლორჯი ფერი —
იების სურნელი,
თქვენთვის დნობა ნელი,
შეშლილობა ბნელი.

როცა სიკვდილს ელი, როგორც ხსნას და შეებას,
როცა გული ნატრობს მხოლოდ მწუხარებას,
როცა ცრემლი თარავს ტკივილს და ვედრებას,
როცა ენა ირჩევს ტანჯულ მღუმარებას,
შემიწყალებს ლორჯი — ფერი ცეცხლში ბნელის,
სიმღერის და კვნესის მომაკვდავი გედის,
ფერი ვარსკვლავთ თალის, სერათუიმა ხმების,
ფერი ზღვის და ზეცის, ნატვრის ხომალდების,
ფერი თქვენთა თვალთა, ფერი უკვდავების.

* * *

რა უღმერთოდ მომენატრებით,
როდესაც სანთელს ქარი ჩააქრობს,
გაუეგებარი კვდომა დამატრობს
სერენადებით და სონატებით
(ო, რა უღმერთოდ მომენატრებით!).
ისევ მიგზავნით სიკვდილს შეტარვით,
ნისლიან მწუსრში, ფარისევლურად :
რაც კი სითეთრე მთვარეს ებურა,
გაწვიმდა სულის შავ ნატურულაფით
(ო, ნუ მიგზავნით სიკვდილს შეტარვით!).
ყელში — ყინულის კლანჭებით ღამე,
თვალეხსაც ფერი უცხო დაედო, —
ფერი უღონო და უიმედო.
წყვდიადში ტმუნვენ ანგელოსები
ჩამქრალ სანთლებთან თეთრ სამოსებში,
სანთლები თვალეხს ცილს ვეღარ სწამებს,
მწარე ღუმილით დაიწვა ღამე.

(VII.88)

* * *

(ქ.ნ.ს.)

ოს შემოდგომის ყვაუილებს ნისლი
უკანასკნელი შეხებით ბინდავს,
დახრილ წამწამთა ნელ სიიისტრით
დაუბრუნებლად, ვიცი, წარმწყმიდავ.
შორით მოსული, დარჩები შორი, —
დალონებული სიზმარი მთების...
დაღამებისას სილოურჯის ტბორი
ნამოიღვრება ქრიზანთემების,
ნუმაღ შემარსევს ზღვა — სიმწყხარე
და მტუმუნვარება შორით კვდომისა,
ისევ მივსებენ სილოურჯით თვალებს
ნაზი ასტრები შემოდგომისა.

(25.VII.88)

* * *

კლდის ცეცხლოვან ფალოქარზე
ქარი ასე მღერის :

„მღუმარე მთის ლურჯ მწვერვალზე
ვარსკვლავების თერის
ალი ცეკვავს, კლდოვან ზარზე
ლანდი მშენიერის
ფალოდ იწვის მთვარის თარზე,
ფალოდ მუინვარწვერის.
ვინც იხილა ნისლში შექტა
ცეკვა იღუმალი,
ვისაც თოვლთა და ქარბუქთა
ჭქონდა სასთუმალი,
ვინც მიაღწევს, თუნდაც წამით,
შორი ზეცის ზღურბლებს
და მთრთოლოვარე ცაში ლამით
შეესება ღრუბლებს,
ვინც კლდის ზარის აღსარების
რეკვას გაიგონებს,
სამუდამოდ ლურჯი მთების
ტრფობას შთაიგონებს“.

* * *

ტრპნეული ქროლოვა მიბნედილ სახეს
აატურიალოებს აღის ღანდივით.
მთვარეს იისთერ ხავსში გაახვევს
იღუმალოების უტყუვი მანდილი.
დავანთებ სანთლებს დათოვლილ ტევრში –
სულები მთხოვენ ცრემლიან ალებს.
ვით ვარდის ფურცლებს წიგნების მტვერში,
მთვარე მაფიწყებს მათ სალოცავეებს.
ვილაცა მოდის მთვარის ბილიკით,
უხილაფია ღამის სტუმარი,
არვის შეზარაფს ნემი ყვირილი,
მხოლოდ მექცევა ქვად სასთუმალი.
მე აღარა მღლის მიუსაფრობა
და აღარ მწეწავს ქარის ალერსი,
ღამეებს მიაქვთ ოცნებათ თრობა,
უიმედობა, სმა სიმწარესი.
ღამეებს მოაქვთ შეუბრალოებლად
სული წვეთ-წვეთად, საღლაც, ბნელეთში.
- მეც, აღბათ, მალე მიმბარებენ
მოჭრილი ფრთებით სასუთეველში.

* * *

ღივიწყებულ საულარივით წამებულის
ქეენებით,

მიწვდომელი სიზმარივით მზირი მომენვენება :

შაჟმა შიშმა შთანთქა გული, გონება,

მხოლოდ ცისთერ მთვარეს ვანდე გოდება.

ამარიდეთ შაჟი თერის მონება -

სიკვდილის ჟამს დაჟიწყების რიდება!

- იღვიძებდა შაჟი ნისლი, ბოროტი,

მიწვეული ნრდილთა ნუმი ქოროთი.

* * *

ქე საიდანაც მოვედი, სხვა მზეთა გვაღვიან
ტბორით

მოქანლა გზააბნეული ქარების გლადიატორი,
სივრცეთა უთაფ შესატურო ატრები ქარდაღეული
ღელაფენ, როგორც ვარსკვლავთა თვალები
გაღარეული,

მისმობენ უსაზღვროების ცისფერი მინარეთები,
ნობათით გამოიქცევა ზღუდეთა გოგორეთები.
ამიტაცებენ გრძნეულნი მე ჩემი ქარი შხალები,
ღამეებს გამითენებენ სხვა მზეთა სხვა მაშხალები.

* * *

ეთ გაუქმებულ ტამარში ღამის აღსარებანი
გასაოცარნი,
გამოსამშვიდი კენესა ორღანის, უკანასკნელნი
ნიმნი ლოცვანი,
უკვე მკრთალდება ანარეკლები, სარკეში ვხედავ
ღანღებს მოწყენილს,
ქარი გამპარცვავს ნათლისმღებელთა უკანასკნელთა
ცრემლთა მოწყენდით.
უკანასკნელი სანთლის ნათელზე აღასრულებენ
წირვას მღუპარედ :
აღარც გოდება აღარათუერზე, აღარც სიმწარე და
სიმწუხარე.

4.10.88

* * *

ა იწვა ანგელოზი, სიმწარის ეფინა
სახეს მკრთალი ნათელი —
ლანდთა სომალდის მტანფეველ სიზმარის
უსათურობის შავი ატრებით.
თუ უწუნხვიდა შე შლილი ხმოვით სიკვდილის
ველურ ვარდებს მისანი
თვალებს, ავსებულს განწირულ ტრფობით
პელეასისა და მელისანდის?
ან თუ წვიმებში, ცრემლების მალვით, ოცნებათ
ბორბოტ სამაგიეროს —
სვამდა ნიაღვრებს ცისთერ სიმწარის მთვარით
დაღვრილი პატარა პიერო?
და სიმარტოვის ოხვრას უნებურს, წყალთ
თარისეველურ ბნელით ხმოვლი,
პირაფდა ტბებში... მწყურს, ო, როგორ მწყურს,
ახლაც იქ ვიყო, პირს დამსობილი,
და, რხევით შემწყურების მანდილთა, იქ
გამოსამშვიდ ბელტად - გრძნეული,
გარდამეყაროს ნუშის ყვავილთა კორიანტელი

ნისლმორეული.
და როცა მოვა გამყინავ სუნთქვით ცის სასახლეთა
ყინულის რიდე —
რიდე სითეთრის და სიმსუბუქის, კვლავ მთვარის
შუქთა მწუსარე სიღებს
გარდამატარებს ცისარტყელების სასწაულსმობა,
თითქოს მალული,
მოწყდა ვარსკვლავთა გარდანელებას უსაზღვრო
ტყუენვა და სინანული.
და სამ იპატოსს მარადი ტრფობის, ვიტყვი,
დაუუნთე სულის სანთელი
და ქვესკნელების მიუსაფრობას ვერც მღუმარება
ქაოსამდელი
და ვერც სიშმაგე ქარიშხლების ველარ აღმივებს
ვარსკვლავთცვენებით
მე, ვინც ვიყავი სუსტი ღვთაებრივ — ღმერთების
ნაფსით დანაწყეველები.

* * *

ასტიკი იყო — მზის კორიდლებით, ვით ოკეანე
სიმპინვარესი,
მოსული მზერა — ჯგერ გარინდებით, მუნ —
ქარი შხალთა მკვლელო ალფრისით!
მზერა თუ ბორგვა და მღუპარება შენს თვალებს
მიღმა დაღვრილ ნალფელის, —
ყვავილთ უგონო თერთმწუხარება ტმუნვით
ვარსკვლავთა გარდაცვალების...
ფლეთდა კივილით სულის იალქნებს, შე შლილ
ოცნებით შუქარეული,
დატრილ სთინქსების გლოვის ლიანქრებს
ვერთვოდი შეიდი ათასწლეული.
ფეთქდნენ მთიების მძივები გულზე
და მწუხარებდა ნისლი თვალების,
უსაზღვროებით მქროლ სასწაულზე თერთაა
თრთოლფილი ზღვით — აღსარების,
მოუთმენი და უზომოდ ნაზი ასთოდფლოების
გელოდი ველოზე,

ვით ცას გამცდარი თურენის ემბაზი, ვით
ლაშის გელი ზღვის სარეცელზე
და თოვლით დაბარდნა სული, თითქოს დაეშვა
ნიჟი საღამო,
მოხილვა იყო, ვით აღსასრული თუ აღმათურენა
დაუსაბამო...
და ყოველ ღამე მიუსათარი სული შენს კართან
წოლდა წვიმებად,
გაშიშვლებული, როგორც სამთარი, ნასარი-
ეკლის შავ გვირგვინებად.
ათლეთა ეკლებს სულს ნამქერებად იქ ქერუბიმი,
გიჟი და მთვრალი, —
ისე სწყუროდ სულს მოთვერება, ისე ღანდობდა
შენით სიზმარი!
შენს კართან ღამეს ნისლაფა ღანდი, სევდის
ლოტოსთა იასამანვით,
არ იყო ბოლო უღონო ვარდნის და სული მოწყდა,
როგორც ვარსკვლავი.

* * *

ქემოჭქერის — ბნელით ფოთოლოთა ცვენის —
ღვარები ვერცხლის და თერმკრთალობის,
ნისლებმოსილი სახება თქვენი —
თერთინა სანთლისთერ თერიცვალობის.
აბრისი მთვარის განსაკრთომელი,
შესება თქვენი, ვით ღელვა ქარის,
რტოები, ნემი ცრემლით სოფელნი,
მწვანე ნიაღვრით ნრდილავენ თვალებს —
ხმებად ვიქცევი ვიდრე გრმნეულის,
ნათელმხილველის თქვენის ზმანების,
სად ვილტოლვილებ — კვენესა ეული
ნამირულ ტაპრის მოწის ზარების.
მნათე დაამსფრევს მწუხრს ამეთვისტოს
შესანდობარის მქრალ სმოვანებით.
სასუფეველის გზა მაინც მელირსოს
თქვენთა წირუათა ცისკროვანებით!
კელაპტრებს მალვით არვინ მოიგანს
ნემს უკანასკნელ ღამისთევაზე,

როცა შევერთვი უსაზღვროებას
სადათვის ვარდთა ელვარებაზე.

12.V.89.

* * *

აღა ხართ, ყარიბნო ქარნო, შემსუდრეთ,
შემსუდრეთ სუსხით!

სულ ში ისევ მწუხარობს ნოემბრის ქარები — ნუსხვით
დაცვენით ტყეთა აღ ში გახვეულ შემოდგომის.
ღანღა მთვარეულ ბაღ ში ორქვიდევები კვდომის
მაღე ბინდებით დატარვენ ბილიკთა ჩემ უვალობას
და შენს სიშორის კრეცსაბმელს იღუძალო
გამჭვირვალობას

მოათენს უკანასკნელი შავი ვარდების აღმური!
ვით გამლოღვალ მსეთა სასმელი, — ვნებული და
დაღალული,

როგორც ვარდების სურნელი — მახილი
სიმსურვალით

მზით დავერთულილი ისლის, —
რომ მწუხარე ში ღამის —

მე მაშინ მოვალ წვიმების გაუთავებელ ამბორით
და სული გაიყინება სიმწრით და სიმარტოვით,
როცა სიზმარიდან ამოთლი ვითლას
ქრიზანთემებით

და ხმებს, სულივით აღმოხდილს, გადასწილ
მარტოთა ხემებით

ქარი მოგტაცებს ტირილით!

საიდან ესმით ხეებს ჩურჩული გონებმისდელი :
„ვერასდროს მოგხვევს ელვებს!“ „ვერასდროს!“ –
შმაგი სიზმარის

ბოდვა ნამძახის გამქრალი, გაუითრებულო
სიმწარით და უღონობით დამთვრალი.

მას შევაფედრებ მაცხოვარს, ვის თვალებს ნისლი
უფარავს.

გამყინავი ხმით ჩემს ლოცვას, ღმერთო,
შეისმენ მუდარას?!

ო, რა სინუმიტ მოთოვს სულში – სინაზე სულთა,
მაშინ რომ უკმევდნენ ლოტოსს გვალვით
კორიანტელთა!

დაგეძებ, დაგეძებ მაინც. ლანღნი ქრებიან მწუხრში,
მზე უგვირგვინოდ ნადის, ნოემბერია – სულში.

8.11.89.

* * *

ქელამების შემოვისვევ პირბადეს, თითქოს
ლანდებს სამუდამო ოცნების,
სად წარმოეკავს, დამწვარს დანაიარევს, მშენივარება
მოგვურ ზღვათა მოქცევის.

იყო ხელთ თუ ფრთების ერთი აქნევა-ავლით
იქმნენ დაბინდული ტაძრები,
იყო ნელი კვლო-მით დაინანთევა და ბნდებო-დნენ
მზენი გზნების ხანძრებით.

ახლა გეებთ — სეფობაა მთოფარის, —
ღეთ მოისრულ კამარეთ ში დაკარგულს,
სად ნისლეები მისტირიან ნოვალის
და პეონთა სურნელეებს დაზაფრულს.
ვინ გაატანს საუანეთა ბორეასს, ამრიზებულს,
წყურვილს უდაბნოეთის,
ან რა ვუყოთ ღამეების ბროლებას უთვალავი
სანთლის სიუცხოვეთი.
ღამე ისევ მისმობს კვი პაროსებით, გაფუდგები —
მარტო — ზეცის მისაუალს

და სიკვდილი ტრფობის ავგაროზებით თვალთ
მესვევა მოთქმით და მიმითვალავს.

წავალ ისე, ნატვრით გადარეული, არ დამცდება
ოხვრა შესაბრალისად.

სანამ მწუხრის ცისფერ ლოცვად ქცეული
სამრეკლოში ღანდავთ თასს გრავლისას,

მივედრები დედოფალთა მეგარონს — უთვალავთა
საუკუნეთ ღრეობის

უკუნს ქროლოვის — იქნებ, იქ შევევარო,
— ფოფოხეთურ ქართა აპოთეოზის.

19.V.89.

* * *

რისთვის მოვედი ამ ქვეყანაზე
უსაშინლესი მახინჯთა შორის,
თვალვებდამწვარმა ამ სილამაზეს
რომ გაუწოლო ხელი მათხოვრის?
რისთვის მოვედი გუნათსულების
სულ შემსუთავი ნიაღვარებით,
ვის გაუუმხილო სასწაულები
პოეზიათა და შეყვარების?!
რისთვის მოვედი ასე ძალადი,
არგაგონილი და არნახული,
თქვენთვის — განენით დასამარხავი —
ვარ შემზარავი და უსახური!
მე მარტოობა დამსამარებს
და დამიტირებს სინუმის წირვა,
ოლონდ ერთხელაც შავ სულთა სვაფებს
გადაუთრინოს ნემმა არწივმა.

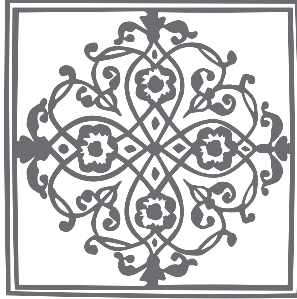

* * *

(დევი თაბხნიშვილის ხსენებას)

В сердце – лунный камень,
Мрак очей глубок,
Мглою ли опечален,
Дым ли заволок?
Кто-то белых лилий
Заплетёт венок,
Сядет у могилы
И прольёт вино.
Кто-то к колокольне
В полночь побредёт,
Звон во тьме утопит,
К зёздам тьма уйдёт.
Филин, голос вещий
Ты подай в ответ:
Пламя всё трепещет
На ветру? Аль нет?
Слово утешенья,
Не подавшим в срок,
Дождь прольёт прощенье,
Светлых струй поток ...

იხეოთ ისინითა შინებისეულ ქაბებს
დაქილთ ვედებთა შულოვიარეზა!

უსხვოვროებთა დანყლეღებთ,
ვინ სნევეებთ ნუღსიბმარეზა
ჲე მივერობთ რაღღებს შნეღანა,
ხმნესათუთა ქობს ნილოვიარეზა! —

კვიკლო ნეკობე, ვინ თუელო
შულოლო ხმნეებთა რა თუთა ველოვენა,
შნეღო ქიშნელო თუთა სმობეზა,
მივიხვევ ვისეღეღეა შიხოლოვიარეზა მუღსიბმარეზა.

და იქობ-ქმნეობთ რა ველოვენა
სიბს სეღეღეო სეღეღეო სნაბეღოღს.
რა რა მიხიხეებთ სმუახოლ - სეღეღეოღ
თუთა ვიხეებთ რა შიხეღეღო სეღეღეო,
ვაღეღეღ ვანესა შულოლოღ ქიხეღეღ
რა შულოლოღ - ქიხეღეღ სნაბეღოღ.

17 მარტი 1950.

შინაარსი

„რისთვის მოვედი...“ (ზურაბ კიკნაძე)	5
ადამიანური სულის ღვთაებრივი გამოვლინება (ანზორ გველესიანი - თარგმანი დათო აკრიანისა). 17	
EXTRAORDINARY PHENOMENON OF THE HUMAN SPIRIT (Anzor Gvel esiani - თარგმანი მაია გორგოშიძესი)	28
ТАЛАНТ ТВОРЧЕСТВА-ВЕЛИКИЙ ДАР (Анзор Гвелесиани)	38

ღიანა ვაშაყმაძე – ლექსები

ჩუ! უჩინარმა ფლეიტამ.	55
ისფერ ისხართა	56
ორი კვიპაროსი	57
ლურჯი – ფერი ნისლის.	58
ო, რა უღმერთოდ მომენატრებით	59
როს შემოდგომის ყვაველებს ნისლი	60
კლდის ცეცხლოვან ჯადოქარზე.	61
გრძნეული ქროლვა მიბნედილ სახეს.	62
მივიწყებულ საყდარივით	63
მე საიდანაც მოვედი	64
ვით გაუქმებულ ტაძარში	65
და იწვა ანგელოზი	67
სასტიკი იყო – მზის კორიდებით.	69

შემოჰქრის – ბნელით ფოთოლთა ცვენის	71
სადა ხართ, ყარიბნო ქარნო	73
შელამების შემოვიხვევ პირბადეს	76
რისთვის მოვედი ამ ქვეყანაზე	78
В сердце – лунный камень	80

დიანა ვაშაყმაძის ლექსები წარმოდგენილია მეფე ვახტანგ VI მიერ დაარსებული პირველი ქართულ სტამბის შრიფტითა და დეკორაციებით (1712წ.), რომელიც აღადგინა დიზაინერ-დამკაბადონებელმა რაფაელ გოგიტიძემ, ხოლო არშები შესრულებულია მეფე გიორგი XI დროინდელი ხელნაწერი **ვეფხისტყაოსნის** (1680წ.) მიხედვით.